

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra církevních dějin a literární historie

Mgr. Jan Bartošík

**Vláda ve víře:
Příspěvek ke studiu raně středověkých
waleských církevních dějin**

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Kubín, Ph.D., Th.D.

Praha 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 29. listopadu, 2022

Mgr. Jan Bartošík

Bibliografická citace

Vláda ve víře: Příspěvek ke studiu raně středověkých waleských církevních dějin: Diplomová práce / Mgr. Jan Bartošík; vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Kubín, Ph.D., Th.D. Praha, 2022. 56 s.

Anotace

Diplomová práce se zabývá ranou křesťanskou církví na území dnešního Walesu, konkrétně od pozdní antiky až do počátku 7. století. Podrobně rozebírá celou církevní organizaci, analyzuje její jednotlivé pilíře a sleduje její vliv na formování raně středověkých waleských státních celků. Jelikož se jedná o období obtížné na rekonstrukci, kombinuje diplomová práce několik teorií, hypotéz a různých badatelských metod. První část práce se zabývá christianizací Británie v římském období a mapuje kulturní analogie s raně středověkou waleskou společností. V druhé části práce analyzuje 5. století v Británii a sleduje přelom mezi pořímskou správou a počátkem raně středověké kmenové struktury a křesťanské ostrovní kultury. Třetí část se věnuje církevní struktuře v „době světců“ (6. století) a s tím spojeným počátkem některých waleským územních celků.

Klíčová slova

Středověk, Británie, Wales, Anglie, svatý Patrik, svatý David, král Artuš, pořímská Británie

Abstract

The thesis studies the early christian church on the land of present Wales, specifically from the late antique practically to the beginning of 7th century. Analyzes in detail the whole ecclesiastical organization, its each of pillars and its influence on formation of the early medieval Welsh state units. Because it is a difficult historical period for a reconstruction, the thesis combines several theories, hypothesis and different researching methods. The first part analyzes the christianization of Britain in roman period and follows its eventual continuity in early medieval welsh society. In second part the thesis analyzes 5th century in Britain and follows turning points between the sub-roman administration and origin of the early medieval tribal structure and the insular christian culture. Third part follows the ecclestial structure in „The Age of Saints“ (6th century) and so connected origins of some welsh kingdoms.

Keywords

Medieval, Britain, Wales, England, Saint Patrick, Saint David, king Arthur, Sub-roman
Britain

Počet znaků (včetně mezer): 126 686

Poděkování

Rád bych poděkoval panu profesorovi Petrovi Kubínovi, který si na mě udělal čas i přes svůj jinak nabitý program a vždy mě při psaní této práce navedl dobrým směrem. Jeho semináře pro mě byly velice inspirativní a na naše vzájemné setkávání jsem se pokaždé těšil.

Dále bych rád poděkoval své rodině a nejbližším přátelům, kteří museli během psaní této práce pravidelně snášet mé dlouhé přednášky o waleské historii a prakticky neutuchající reptání.

Obsah

Úvod	1
Metodologie práce a rozbor literatury	3
1. Exitium Imperii	5
1.1. Správa v pozdně antické Británii.....	5
1.2. Společnost v pozdně antické Británii.....	7
1.3. Počátky křesťanství na Britských ostrovech.....	8
1.3.1. Christianizace a romanizace.....	10
1.4. Odchod Římanů.....	13
2. Hic sunt dracones	15
2.1. Počátek nové éry.....	15
2.2. Doba temna a vláda tyranů.....	16
2.2.1. Odklon od Říma.....	17
2.2.2. Britonská království a Vortigern.....	18
2.3. Křesťanství v „době temna“.....	20
2.3.1. Svatý Patrik.....	22
2.3.2. Pelagianismus a Vortigern.....	23
2.3.3. Misie Germana z Auxerre.....	24
2.4. Adventus Saxonum.....	25
2.5. Wales v 5. století.....	26
2.5.1. Cunedda a Gwynedd.....	27
2.5.2. Artuš a Wales.....	28
3. Deus dat incrementum	30
3.1. Waleská království v 6. století.....	30
3.2. Waleština a vliv latiny.....	31
3.3. Právo a společnost.....	32
3.3.1. Pozemkové právo.....	33
3.3.2. Genealogie a vladař.....	34
3.4. Waleská církev.....	36
3.4.1. Monasticismus.....	37
3.4.2. Světci.....	40
3.4.2.1. Illtud.....	41
3.4.2.2. Gildas.....	43
3.4.2.3. Cadoc.....	44
3.4.2.5. David.....	45
Závěr	48

Úvod

Žádná jiná civilizace nezanechala v Evropě takový kulturní otisk jako Římská říše. Její pozůstatky můžeme ještě v moderní době sledovat všude kolem sebe, a to ať v materiální či nehmotné podobě. Přestože 20. století proměnilo podobu naší civilizace oproti předešlým časům k nepoznání, určité římské prvky můžeme sledovat i u moderní a soudobé společnosti. V nejrůznějších vědních oborech se do dnešní doby používá latina, politické uspořádání v Evropě stále imituje demokratický systém Římské republiky. Po mentální stránce se od Římanů také příliš nelišíme. Humanistické, stojické či cynické filozofické směry definitivně ovlivňují rozhodování soudobého člověka obdobně jako antického Římana. A přestože bychom podobných případů našli nespočet, rozhodně nelze opomenout duchovní rozměr dokazující kontinuitu naší společností s římskou. Po pádu Římské říše se totiž jediným nositelem římských hodnot stalo křesťanství. Beda Ctihodný, jeden z nejvýznamnějších evropských kronikářů a možná nejvýraznější postava britské historiografie, v 8. století napsal slavný výrok: „Dokud stojí Koloseum, stojí také Řím; až padne Koloseum, padne i Řím a s ním celý svět.“ Pokud jsme tak schopní vytvořit kulturní rovnítko mezi křesťanstvím a římskou civilizací, tak za pomoci jednoduché výrokové logiky můžeme říct, že dokud v naší civilizaci přežívá myšlenka křesťanství, přežívá v nás také samotný duch Říma.

Tuto myšlenku si uvědomovali také Britonci, kteří se následně v raném středověku přetvořili ve waleskou společnost. Jejich vůle zůstat i přes očividný rozpad impéria po kulturní stránce jeho součástí, přežila ve waleských legendách, ze kterých se později dostala také do národního povědomí. Období vzniku států, a s tím spojená myšlenka nacionalismu a národního obrození, se v 19. a počátkem 20. století nevyhnula ani Walesu. Pro zemi, která byla součástí mnohem většího národního celku, se jednalo o jedinečnou příležitost alespoň nějakým způsobem vyjít ze stínu sousední Anglie a obnovit kulturní myšlenku, na které po většinu své existence Wales stál. Poprvé v historii ve Walesu mluvilo více obyvatel anglicky než walesky, což se opět mělo změnit. S následnými snahami nacionalistů o obnovení domorodého jazyka docházelo krom jiného také k zájmu vědců o waleské dějiny jako takové. Zájem se logicky začal točit také okolo vzniku Walesu a jeho přímé návaznosti na Římské impérium. Wales by tím totiž dokázal, že je historicky skutečně potomkem původního obyvatelstva a že Anglie, pocházející od nájezdných Anglosasů a Normanů, je po celou dobu existence na Ostrovech neprávem utlačuje a vykořisťuje.

Období mezi 4. až 7. století je pro nás historiky ovšem zakryto neprostupnou, a pro Británii tak typickou, mlhou. Ta metaforicky vytvářejí fantaskní obrazce zkreslené nebo neexistující reality a všem kdo do ní vkročí hrozí, že nenávratně zabloudí. To by ovšem nemělo znamenat, že by se jí

historici měli vyhýbat a bát se jí prozkoumávat. Naopak, prací historiků je rozkrývat mlhu a odhalovat pravdu, kterou minulost dávno skryla. Podobně jako Morgana le Fay ve filmu *Mlhy Avalonu* jsem se tak i já rozhodl rozprostřít mlhu nad etapou dějin jinak skryté v bájích a legendách. Nikoliv snad ale z nacionalistických či politických důvodů, jako to dříve dělali mí waleští kolegové, ale pouze proto, že k waleské kultuře a historii chovám velkou lásku. A ta byla neměla být postavena na lžích či mýtech, ale naopak na pravdě a poctivém zkoumání skutečnosti.

Metodologie práce a rozbor literatury

Hlavním cílem práce je analýza počátku státního celku, který dnes známe jako Wales. Zásadní důraz je pak dán na kulturní kontinuitu mezi waleskými raně středověkými celky a Římským impériem v historickém kontextu. Hlavním kulturním nositelem byla pro tuto práci určena křesťanská víra, proto jsou veškeré historické události doplněny o analýzu církevního prostředí a její struktury v Británii mezi 4. až počátkem 7. století. Křesťanství bylo zvoleno jako kulturní prvek proto, že od 6. století na území Walesu lze sledovat určité podobnosti mezi vznikem monastické waleské církevní struktury a počátky některých raně středověkých waleských království. Pokud tedy existuje nějaká přímá návaznost mezi pozdně antickou a raně středověkou církví, logicky by z toho šlo vyvodit, že waleská společnost přímo navazuje alespoň na některé římské kulturní či společenské tradice a prvky. Nelze samozřejmě zcela jednoduše říct, že pokud Walesané byli křesťané, tak automaticky navazovali na římskou správu v Británii, je proto třeba také hledat některé společenské, politické a jiné podobnosti. I proto je zvolena determinující metoda a je analyzován poměrně dlouhý úsek britských dějin. Bez pochopení situace v Británii na konci 4. století nelze pochopit mentalitu Britonce v 5. století, ani Walesana v 6. století.

Deterministická metoda v kombinaci s hledáním kontinuity mezi prvky Římského impéria raně středověkého Walesu zároveň plní další podstatnou funkci této práce, a to je co nejpodrobněji a v největším kontextu čtenáři představit analyzované historické období v Británii. Waleské dějiny nejsou v českém prostředí nijak atraktivní téma a tento segment historie u nás nemá řádnou základnu badatelů schopnou dále rozšiřovat povědomí o Walesu jako takovém. Osobně si myslím, že to je škoda, proto byla pro tuto práci zvolena narativně-analytická metoda, která by měla uvést do tématu jak běžného historika bez jakékoliv znalosti dějin Walesu, tak přinést osobitý pohled a nové poznatky. Tím se eliminuje to, že by se z práce stane sama o sobě pouze encyklopedická rešerše bez interpretace mě, jako historika, ale zároveň bude přijatelným čtením také pro vědce, kteří si jednoduše chtějí rozvinout povědomí o na našich univerzitách neprobírané části středověkých dějin.

Vzhledem k tomu, že k analyzovanému období máme poměrně málo písemných pramenů, je třeba dát obzvlášť velký pozor, aby se historik nedostal do víru fikce a nedělal tak z historie pseudovědu. Období je úzce spojováno s postavou krále Artuše a dalšími postavami, které známe z legend a mýtů. Abych se těmito mytologickým prvkům co nejvíce vyhnul, zvolil jsem metodologický styl, který se možná může někomu jevit jako přízemní nebo dokonce tendenční. Tímto bych se proto rád vyhradil proti tomu, že text práce je snad nějak politicky, ideologicky nebo

jinak motivovaný. Je ovšem pravda, že proto abych se vyhnul zbytečným historickým spekulacím, vykazuje moje metoda některé prvky politického pragmatismu a cynismu a do určité míry převzala některé metodologické prvky marxistické historiografie. Nechci úplně tvrdit, že jsem tuto metodu zvolil pouze na základě prostudované sekundární literatury, ovšem je faktem, že mnoho historiků zabývajících se středověkým Walesem k podobné metodologii inklinovali také.

Podstatná pro mě byla podrobná analýza díla *De Excidio et Conquestu Britanniae* od Gildy, což je prakticky jediný písemný pramen vypovídající o Británii v 6. století. Podrobněji toto dílo lze pochopit v historickém kontextu, proto jsem se rozhodl jej více rozebrat dále v textu. Rozhodně by nemělo být opomenuta kronika *Historia ecclesiastica gentum Anglorum* z 8. století napsaná Bedou Ctihodným. Zatímco *De Excidio Britanniae* nám dává více nahlédnout do politické a společenské situace na Ostrovech v 4.-6. století, *Historia ecclesiastica* nám pomůže lépe pochopit církevní situaci a strukturu ve stejném období. Zároveň jsem ale také při psaní využíval například *Anglosaskou kroniku* a s velkým historickým nadhledem také Nenniovu *Historia Brittonum*. Při analýze života světců z 6. století se až příliš spoléhá na to, co je psáno v jejich životopisech, přitom jsou všechny vesměs sepsány třeba až půl tisíciletí po jejich životě. Jejich vypovídající hodnota je tak prakticky nulová. Pochopitelně je nelze zcela z této práce vynechat, každopádně je vždy třeba brát životopisy s tím největším možným nadhledem a velice pečlivě promýšlet jejich vypovídající hodnotu vzhledem k historickému kontextu doby, kdy byly prameny sepsány.

Ze sekundární literatury bylo pro mě jedním z nejpřínosnějších dílo od Thomase Mowbraye Charlese-Edwardse *Wales and Britons 350-1064*, kde velmi detailně sleduje kontinuální přechod mezi Britonskou a Waleskou společností na přelomu antiky a středověku. A to nejenom na základě dobové politické a společenské situace ale právě také kulturní. Obzvláště zajímavá je jeho analýza jazykové kontinuity latiny a waleštiny. Kniha, která mě k celému tématu práce vlastně přivedla, je poměrně kontroverzní, ale za to pečlivě propracovaná *The Age of Arthur, A History of the British Isles from 350-650* od Johna Morrise. Pro studium „doby temna“ snad neexistuje lepší dílo, a to i přestože se v akademických recenzích musel Morris potýkat s kritikou toho, že Artuše uznává jako reálnou historickou postavu. Pro každého medievalistu co řeší waleské dějiny je naprosto nezbytností znalost díla Johna Edwarda Lloyda *A History of Wales from the Earliest Times to the Edwardian Conquest*. Jedná se o stěžejní historickou studii na jejímž základě je vystavěná celá moderní historiografie středověkých waleských dějin. A přestože byla dvojdílná kniha sepsána už v roce 1911, ještě žádným badatelem nebyla pořádně zpochybněna. Lloydova analýza raně středověké waleské společnosti, kultury a politických poměrů je tak do dnešní doby stále nepřekonaným a vydávaným dílem.

1. Exitium Imperii

Odchodem římských jednotek z Británie kolem roku 410 skončila jedna éra dějin Ostrovů, přesto se v očích místních obyvatel nemuselo jednat o nijak významný nebo dokonce revoluční událost. V zásadě nedošlo k žádnému velkému přelomu, či vojenského převzetí moci ze strany barbarů, spíše k postupné „devoluci“ a decentralizaci typické pro raně středověkou společnost. Británie byla římskou provincií více než 300 let¹ a vliv impéria na místní kulturu tak ani nemohl ze dne na den vymizet. Jistě ovšem docházelo ke střetu mezi pořímským částí obyvatelstva a domorodou „britonskou“ populací, která sice neměla takové zastoupení mezi místní elitou, ale za to byla vzdáleně početnější. Ve středověkém Walesu už po římské minulosti nezbylo nic víc než báje a legendy a došlo v něm tak k naprosto opačnému vývoji než v západní kontinentální Evropě, kde vše naopak směřovalo k programu známému jako *Renovatio Imperii*. Přesto zde zůstal jeden prvek, který i přes očividný kulturní a politický odpor raně středověkým Britoncům římskou minulost připomínal. Tímto stěžejním prvkem a základním kamenem jejich myšlení bylo křesťanství a s ním spojené tradice a kultura. Waleskou raně středověkou společností tak nelze zcela pochopit, pokud alespoň částečně nepředstavíme římskou správu v Británii a její pozvolný úpadek.

1.1. Správa v pozdně antické Británii

Římské provincie spadaly pod oficiální kontrolu a správu senátu, ovšem rozdílné to bylo u provincií, u kterých se předpokládalo nestabilní zázemí a bylo je nutno udržovat pod stálým vojenským dohledem. Správci těchto oblastí tak nebyli původem senátoři, nýbrž trvale sídlící muži zajišťující univerzální potřeby pro kontrolu území.² Británie do této kategorie spadala. Za císaře Diokleciána (284-305 n.l.) došlo ke správní reformě a z Británie se stala diecéze rozdělená na čtyři provincie: *Britannia Prima*, *Britannia Secunda*, *Maxima Caesariensis* a *Flavia Caesariensis*.³ Každá provincie měla svého správce, který se zodpovídal vikárovi, císařovu náměstkovi a správci diecéze. Pravomoc těchto polovojenských římských zástupců byly mnohem větší, než u provincií a diecézí dobře asimilovaných do imperiální struktury, kde nehrozilo velké nebezpečí ze strany domorodých nepřizpůsobivých kultur.⁴ Tito správci, latinsky *praeses*, měli zprvu pouze administrativní funkci,

---

1 Oficiálně se počátek počítá od roku 43 n. l. za vlády císaře Claudia, pokud opomeneme Cézarovu invazi o století dříve, která v praxi neměla na pořímsštění Británie žádný dopad.

2 JONES, A.H.M. *The Late Roman Empire, 284-602, vol. 1*, Norman: University of Oklahoma, 1964, 373-374.

3 Jediným řádným pramenem pro tuto skutečnost je římský administrativní spis *Notitia Dignitatum*, který je seznam úřadů na území jak západní, tak východní Římské říše. Pro kontrolu viz *Notitia Dignitatum* ed. By SEECK, Otto, Berlin: Weidmannsche Buchhandlung (Berolini), 1876.

4 SHOTTER, David, *Roman Britain*, New York: Routledge, 2004, 54.

ale později se jejich status transformoval zároveň na funkci diplomatickou, vojenskou a částečně ekonomickou a byli následně známi jako *dux*. Na tyto posty byli pečlivě vybíráni lidé z vysokých úřednických a politických pozic, kteří měli vždy ideálně vazbu přímo na císaře.⁵

I v Británii byla vystavěna určitá infrastruktura, i když ne samozřejmě tak bohatá jako na kontinentě. Byly zde větší i menší města, elita si na venkově stavila tzv. vily a vše bylo propojeno sítí silnic a cest. Větší města známé jako *civitates* byly doménou římských představitelů elity, přestože se nám z archeologických pozůstatků nedochovalo mnoho staveb městských obchodníků. Prakticky jediné známky byly nalezeny v dnešním hlavním městě Británie, tehdy známém jako *Londinium*. Podle dosavadních důkazů se v *civitates* nacházely budovy převážně veřejného charakteru a běžná obydlí byla stavěna buď z hlíny nebo dřeva, takže jejich podoba je nám povětšinou neznámá. Menší města byly spíše vojenské tábory později obstavené dalšími usedlostmi a sloužily hlavně k vojenské kontrole území.⁶ Tyto *oppida* zároveň také sloužily jako menší obchodní uzly a předpokládá se, že s nimi byla svázaná okolní zemědělská produkce. Ty největší měly mezi 10 až 35 akry.⁷ Vily pak byly domy z kamenného základu spojené se zemědělskou produkcí nebo s rekreačními účely. Vědecký přínos jejich archeologických pozůstatků je pak zejména zajímavý pro studium kultury a umění. Vzhledem k absenci doplňujících písemných pramenů u většiny vil nejsme schopni říct, komu patřily nebo jaký byl jejich ekonomický význam.⁸

Život na Britských ostrovech byl v antice, ale také následně ve středověku, zásadně spojen se zemědělstvím, proto se zde vily také hojně stavěly. Většina archeologických nálezů z tohoto období nebyla nalezena v městech, ale právě na venkově. Dle dosavadních poznatků lze říct, že velká část římsko-britské společnosti žila mimo města právě proto, že to pro ně bylo přínosnější. Zemědělství se pak oblast od oblasti lišilo, každopádně převládala chov a pastva zvířat před pěstováním rostlin. Výjimkou bylo pěstování pšenice spojeným s krmením domácí zvířat, pečením pečiva a pálením alkoholu.⁹ Zemědělská podstata Britských ostrovů není pouze výdobytkem středověké a následně moderní společnosti, ale jedná se vlastně o logické využívání geografických podmínek a tato podstata měla také později vliv na podobu právního systému raně středověké waleské společnosti a na jejich kmenové tradice.¹⁰

---

5 Latinské *dux* bylo následně převzato ve středověku a do češtiny se překládá jako ‚vévoda‘. ERMATINGER, James W. *The Roman Empire: Historical Encyclopedia vol.2*, Santa Barbara: ABC-CLIO, 2018, 103-105.

6 MILLET, Martin, *The Romanization of Britain: Essay in Archeological Interpretation*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992, 22-27.

7 Viz TODD, Malcolm, *The Small Towns of Roman Britain IN: Britannia vol. 1*, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1970, 114-130.

8 SMITH, J.T. *Roman Villas: A Study in Social Structure*, London: Routledge, 1997, 10-12.

9 TODD, Malcolm, *A Companion to Roman Britain*, New Jersey: John Wiley and Sons, 2007, 414-415.

10 Viz níže.

1.2. Společnost v pozdně antické Británii

Stejně jako v jiných římských provinciích, také v Británii byla společnost rozdělená na občany římské příslušnosti a původní obyvatelstvo. Nelze si tedy představovat, že by římská kročej vymazala veškeré identifikační a kulturní prvky původního obyvatelstva. Zároveň ale římské občanství přinášelo řadu výhod a exkluzivit, kterými impérium motivovalo k dobrovolnému „podvolení“ a integrování do římské kultury a s tím spojenou jednotnou doktrínou a politikou. Nemuselo tedy docházet k násilné aplikaci „cizí“ kultury a myšlenek, zároveň se ale tedy jednalo o dlouhotrvající, nikoliv instantní proces.

Jak už bylo řečeno, Británie byla pod stálou kontrolou římských jednotek a prakticky jedinou možností, jak získat římské občanství byla služba v armádě. Samotná římská armáda v Británii nebyla složena z Římanů pocházejících z Apeninského poloostrova. Prakticky výlučně docházelo k tomu, že vojáci rekrutovaní z dané provincie či diecéze nesloužili na domácí půdě, ale byli převeleni do jiné části říše. Jednalo se o bezpečnostní politiku, která měla zamezit eventuální podpoře rebelie ze strany lokálního vojska.¹¹ U Británie situaci zásadně komplikuje absence písemných zdrojů svázaná s jakýmkoliv nábořem lokálních jednotek. Pravdou ovšem zůstává, že následně ani na vysokých pozicích se nenachází příliš mnoho mužů s britským původem. Vypadá to, že minimálně v rané fázi se Britonci nijak nechtěli stávat součástí římské správy a otázkou zůstává, k jak moc hluboké integraci na ostrovech vlastně došlo.¹² Víme ovšem, že určitá část obyvatelstva zvyky rychle převzala, a přestože si uchovala určité prvky z kultury svých předků, toužila využívat výhod spojených s civilizovaným imperiálním životem. Jedním z takových důkazů nám může být úryvek z Tacitova *Života Agricoly* sepsaném na konci 1. století: „Vyučil syny náčelníků svobodným uměním a vyslovil zálibu britské přirozené schopnosti učit se, nad schopnostmi kontinentálních Galů. Výsledkem pak bylo, že namísto nechuti k latinskému jazyku přišla chuť po jeho ovládnutí. V ten samý moment také došlo k oblibě našeho oblečení a najednou bylo možno všude shledávat tógu. A tak také Britonci postupně přijímaly výtobytky, které pro ně byly více přijatelné – arkády, lázně a přepychové hostiny. Mluvili o novinkách jako o „civilizaci,“ přitom se pouze jednalo o prvky, kterými jsme je zotročili.“¹³

---

11 SOUTHERN, Pat, *The Roman Army: The Social and Institutional History*, Oxford: Oxford University Press, 2007, 141-144.

12 DOBSON B. MANN J.C. *The Roman Army in Britain and Britons in the Roman Army* IN: *Britannia*, vol 4. London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1973, 202-204.

13 Zmínka a přepis pochází z SHOTTER, David, *Roman Britain*, 66-67. Originál je pak z 21 kapitoly Tacitova *Života Agricoly*. Pro kontrolu viz např. *The Life of Agricola and The Germania by Cornelius Tacitus* ed. by ALLEN, W.F. Boston: Ginn and Company, 1913, 90-91.

V pozdně antické fázi dějin římského impéria ovšem došlo vzhledem k probíhajícím krizím k potřebě nárůstu vojenských jednotek a od jinak přísných pravidel se začalo pozvolna uvolňovat. Římské občanství nebylo jedinou zárukou jistých svobod. Barbarská společnost, označovaná jako *peregrini* (cizinci), měla (z pragmatických důvodů) podobná práva, jako římská populace. Mohli obchodovat, dostávat se do elitních skupin římské armády a mnoho dalšího. Zároveň se ale nemuseli plně zřeknout svých zvyků a zůstali separovanou, přesto kooperující skupinou. V roce 212 pak vyšlo tzv. Antoninova ústava zajišťující římské občanství pro všechny svobodné obyvatele impéria, čímž mělo dojít k podpoře říše ze strany barbarských obyvatel a zároveň zlepšit jejich asimilaci. *Peregrini* se pak prakticky stali právně rovnocennými Římanům, mohli se stát vojenskými autoritami, dostávali důchod a naplno vlastnili půdu. Zároveň ale k úplné integraci barbarů nikdy nedošlo, důkazem pro to nemusí být nutně jenom Britonci, ale také severoafričané, Góthové a další. Naopak „naředění“ římského obyvatelstva barbarskou krví je pak historiky udáván jako jeden z následků pádu západořímské říše.¹⁴ Je potřeba si uvědomit, že neexistují žádné archeologické nebo písemné prameny vypovídajících o hromadné romanizaci britonského obyvatelstva. Naopak vzhledem k posledním poznatkům se tato myšlenka jeví jako důsledek historické interpretace 17. až 19. století ovlivněné kolonialismem a dobovou politikou.¹⁵ Bylo by poměrně naivní si myslet, že v posledních letech Západořímské říše bylo britonské obyvatelstvo na Ostrovech plně asimilováno do místní římské společnosti. Přesto je evidentní, že 300 let trvajícím systémem musel ovlivnit lokální kulturu a myšlení a stejně tak jako dříve doznívala mezi obyvateli barbarská kultura, musela také po odchodu Římanů mezi Britonci doznívat ozvěna Říma.

1.3. Počátky křesťanství na Britských ostrovech

O úplném počátku křesťanství na ostrovech se nám nedochovaly žádné přesvědčivé důkazy. Při nedostatku důkazů se můžeme pokusit „opřít“ o tradici, ovšem ani ta není v rámci Británie příliš bohatá. S první zmínkou přichází v 6. století Gildas, který mluví o „volném“ šíření křesťanství až po vládu Diokleciána¹⁶ a tuto myšlenku dále rozvíjí Beda Ctihodný, který mluví o přijetí křesťanství králem Luciem za vlády císaře Marca Antonia mezi lety 156-161.¹⁷ Lucius ovšem není zmiňován

---

14 Pro hlubší analýzu viz MATHISEN, Ralph, W. *Peregrini, Barbari and Cives Romani: Concept of Citizenship and the Legal Identity of Barbarians in the Later Roman Empire* IN: *The American History Review*, vol. 111, no. 4, Oxford: Oxford University Press, 2006.

15 HINGLEY, Richard, *Not so Romanized? Tradition, Reinvention or Discovery in the Study of Roman Britain* IN: *World Archeology*, vol. 40, no. 3, Abington: Taylor and Francis Ltd. 2008, 438-439.

16 GILDAS, *De Excidio Britanniae*, překlad William Hugh, Londýn: Honourable Society of Cymmrodorion, 1899, 21-23

17 BEDA, *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*, Bell & sons, 1907, 12.

v žádných dobových pramenech a jeho skutečná existence je tedy nepotvrzena. Gildas dále také zmiňuje prvního britského mučedníka, svatého Albana, který měl být popraven ve 3. století.¹⁸ Pro mnoho historiků je důležitá zmínka vázající se ke koncilu v Arles konaném v roce 314. Během řešení sporu s donatisty měli být přítomni biskupové z Londýna, Yorku a pravděpodobně z Lincolnu.¹⁹ Britský historik J.W. Willis-Bund přišel se třemi hypotézami o zanesení křesťanství na Ostrovy. Zaprvé mohli do Británie zavést křesťanství obchodníci z Hispánie, Germánie nebo Galie, protože je jisté, že mezi těmito územními celky fungovaly dobré obchodní vztahy. Druhou možností mohla být aktivní činnost římských křesťanských legionářů, kteří zakládali posádky a potažmo nové osady, které se v pozdějších dobách dále rozvíjely. Třetí možností je, že část britského obyvatelstva bylo pokřesťanštěno z galo-germánských oblastí, do kterých byli vedeny misie podle všeho již v 2. století.²⁰

Archeologie nám přináší alespoň částečné východisko. Stavba bazilik byla povolena v roce 312 a první stavby vznikaly v Římě, není tedy pravděpodobné, že by nějaké kamenné církevní stavby na Ostrovech byly vztyčeny již v 1. polovině 4. století. Chrámy z raně saského období vykazují prvky připomínající římské stavební metody a je možno se domnívat, že byly stavěny z již existující staveb, či dokonce že se jednalo o přestavbu bývalé římské baziliky. Takové prvky vykazoval například kostel v Reculveru z počátku 7. století, v němž část pilířů dělící hlavní loď od kněžiště byla identifikována jako pozdně římská. Tato stavba byla naneštěstí stržena v roce 1809 a nebyla tak možnost dále zkoumat, zda-li se jednalo o zbytky pozdně římské církevní architektury, či nikoliv. Canterburská katedrála, o které se zmiňuje i Beda Ctihodný, vykazovala také znaky pozdně římské stavební práce, ovšem absence jakýchkoliv církevních symbolů na kamenických pracích nedokázala, že by se prvotně jednalo o církevní stavbu ze 4. století.²¹

V roce 1869 došlo k objevu sarkofágu pod Westminsterským opatstvím, který byl následně datován do konce 4. století. Tělo, které se v něm nachází, patřilo římskému legionáři Valeriovi Amandinovi a přes celé víko sarkofágu je vytesaný latinský kříž. Po tomto objevu došlo k diskuzi, zda-li se opravdu jedná o křesťanského římského občana, ovšem nedošlo ke konsenzu. Zatímco pro

18 V Anglo-saské kronice je jeho smrt datována již do roku 283, ovšem je také možné, že se tato skutečnost udála až na začátku 4. století. SWANTON, Michael, *Anglo-Saxon Chronicle*, London: Phoenix Press, 2000, 10, GILDAS, 1899, 25-27.

19 Shodují se na tom například John Edward Lloyd (*A History of Wales from Earliest Time to the Edwardian Conquest*), Heinrich Zimmer (*The Celtic Church in Britain and Ireland*), Dorothy Watts (*Religion in Late Roman Britain: Forces of Changes*) a mnoho dalších.

20 WILLIS-BUND, John Williams, *The Celtic Church of Wales*, Londýn: D. Nutt, 1897, 97-98. Autor vychází ze zmínky o pronásledování křesťanů v Lyonu a dnešní Vídni v roce 177. Zmínka se nacházela v korespondenci mezi galo-germánskými a asijsko-frýgijskými křesťany. Viz ROTH, Martin Joseph, *Reliquiae Sacrae*, Oxford: University Press, 1846, 286-287

21 ALLEN, John Romilly, *The Monumental History of the Early British Church*, Londýn: SPCK, 1889, 10-26.

část vědců se jednalo o unikátní nález dokazující přítomnost křesťanů v Británii v pozdně římském období, odpůrci protiargumentovali například tím, že ve 4. století nebylo běžné v křesťanské ikonografii využívání symbolu kříže, či že vytesaný kříž má hlubší a nepravidelnější rýhy, než které se objevují na zbytku sarkofágu. Došli tak k názoru, že k objevu sarkofágu došlo již v 5.-6. století nějakým křesťanem, který nechal na víko kříž vytesat a že tak zesnulý legionář nemusel být primárně křesťanem.²²

Situace na území dnešního Walesu je přímo propojena s christianizací Británie jako takové, ovšem žádné archeologické nálezy z pozdně římského období dokazující místní přítomnost křesťanství nebyly objeveny. Každopádně můžeme přítomnost křesťanské komunity vyvodit z literárních pramenů. Dva první mučedníci, kteří jsou zmiňováni po boku svatého Albana, Julius a Aaron²³ měli být popraveni ve waleském Caerleonu kolem roku 300. Pelagius, narozený kolem roku 360 také mohl pocházet z Walesu a je možné, že svatý Patrik byl podle svého díla *Confessio* přiveden do waleské křesťanské komunity.²⁴ Nedostatek archeologických důkazů ve Walesu vázajících se ke křesťanství může být také důsledek nedostatečné konverze tohoto území v pozdně římském období. Přestože zcela evidentně došlo ve Walesu k rozvoji křesťanství až v 5. a 6. století, nejde si myslet, že se zde neobjevovalo již dříve. Například víme, že koncem 4. století žili v sousedním Gloucestershiru, Somersetu a Dorsetu, tedy na území úzce spojeném s waleskou kotlinou, poměrně početné křesťanské rodiny a logicky by tak nedávalo smysl, že by se toto náboženství nerozšířilo i dále.²⁵

1.3.1. Christianizace a romanizace

Je poměrně těžce představitelné, že by v pozdně římském období docházelo k christianizaci domorodého obyvatelstva bez toho, aniž by s tím na ně nebyl vyvíjen také neoddělitelný nátlak na alespoň částečné přijetí samotné římské kultury. Křesťanská víra se ve 4. století stala společenským trendem. Posilovala do té míry, že se za císaře Theodosia v roce 380 stala jediným a oficiálním náboženstvím impéria.²⁶ Křesťanství bylo odjakživa náboženským městským, komunitním,

---

22 ALLEN, John Romilly, *Romano-British Period and Celtic Sepulchral Monuments* IN: *Early Christian Symbolism in Great Britain and Ireland Before the Thirteenth Century: The Rhind Lectures in Archeology for 1885*, Londýn: Whiting & Co, 1887.

23 GILDAS, 27.

24 K původu svatého Patrika viz níže. DAVIES, John, *A History of Wales*, Londýn: Penguin Books, 1994, 37-38.

25 LEWIS, B. *Roman Beginnings, c. 1 AD- c. 400 AD* IN: *A History of Christianity in Wales*, Cardiff: University of Wales Press, 2022, 17-18.

26 Pro hlubší analýzu Theodosiovy politiky a důvodů pro přijetí křesťanství jako oficiálního náboženství viz HEBBLEWHITE, Mark, *Theodosius and the Limits of Empire*, London: Routledge, 2020.

společenským a po vydání Ediktu milánském v roce 313 se až trochu paradoxně rozšířil z temných katakomb a tajných uskupení do nejvyšších společenských a mocenských kruhů. K jeho šíření mimo města tak docházelo pomalu a velice obširně. Venkov neměl zprvu přílišnou tendenci zbavovat se zažitých pohanských kultů ať z čistého konzervatismu, kvůli menší koncentraci vzdělanců a elit nebo třeba z neslučitelnosti s mimoměstským způsobem života. Samotný pojem *pagus* byl zprvu označením pro obyvatele venkova a následně se z něj vyvinul pojem *paganus*, tedy ekvivalent pro pohana či nekřesťana.

Jak už bylo řečeno, obyvatelstvo Britských ostrovů se vzhledem k příhodným geografickým podmínkám soustředilo hlavně na zemědělství a většina tak žila mimo města. Největším městem bylo podle všeho Londinium, a to bylo koncem 4. století v úpadku, zatímco docházelo k rozvoji vil v jeho okolí. V pátém století pak město takřka zaniklo a k jeho obnovení došlo až za vlády Alfréda Velikého.²⁷

Většina elity se tak rozprostřela po celé zemi do menších měst, vojenských táborů, pevností a vil a svoji víru si vzali s sebou. Je poměrně složité určit, co samotné elity definovalo, ale v zásadě by se dalo říct, že samotné římské občanství. Pokud byla Británie pod přímou vojenskou správou Římanů, zcela evidentně nemohl být správcem někdo z lokálního obyvatelstva, a pokud bylo křesťanství jediným oficiálním náboženstvím Říma, logicky i samotná elita musela být křesťanská. Obdobně to jistě tedy bylo i s přijímáním křesťanství. Víme, že křesťanství v římských městech již od 4. století zásadně dominovalo a pohanské chrámy byly buď opuštěny nebo transformovány v kostely a římstí měšťané se ať dobrovolně či nedobrovolně stávali křesťany.²⁸ U Británie se ovšem bavíme o venkovském obyvatelstvu, které také potřebovalo praktikovat křesťanské rituály. Absence archeologických nálezů křesťanských chrámů v pozdně antické Británii následně vysvětluje jeden fakt. Součástí venkovských vil byl někdy také menší prostor, ve kterém se mohly konat mše. Důkazem nám proto může být Lullingstonská vila v severním Kentu. Ta byla vystavěná v 1. století a obsahovala v sobě místnost sloužící k provozování pohanských rituálů. Ve čtvrtém století tato místnost ovšem byla přetvořena k církevním účelům a konaly se v ní křesťanské mše. Jedním z důkazů je krom jiného freska na stěně místnosti zobrazující symbol Chi-Rho (řecky *XP*). Jedná se o jedinou křesťanskou malbu z období pozdní antiky na území Británie.²⁹ Je ovšem pravděpodobné, že se nejednalo o jedinou vilu s mešním prostorem na území Británie, přestože se

---

27 Viz vybrané kapitoly v SHEPPARD, Francis, *A History of London*, Oxford: Oxford University Press, 2006.

28 BUSINE, Aude, *Religious Practices and Christianization in the Late Antique City* IN: *Religions in Graeco-Roman World*, Leiden: Brill Publisher, 2015, 1-18.

29 Viz archeologické nálezy v severním Kentu či PAINTER, K.S. *The Lullingstone Wall-Plaster: An Aspect of Christianity in Roman Britain* IN: *The British Museum Quarterly*, vol. 33 no.3-4, London: British Museum, 1969.

to nedá nijak dokázat.³⁰ Obdobné typy staveb můžeme nalézt také v jiných římských provinciích jako v Hispánii nebo kolem Středoziemního moře.³¹ Samotné vily ovšem měly také politický a obchodní význam a zcela evidentně se tak jednalo o komplexy, které v sobě kombinovaly všechny aspekty důležité pro společenský život. Pro okolní i neřímské obyvatelstvo plnila vila funkci zázemí či centra, ve kterém se shromažďovali, a to minimálně proto aby sem odváděli daně či jiné platby. Dávalo by tedy i smysl, že se odsud také šířilo křesťanství jako určitý romanizační prvek.

Jakou podobu ale římská liturgie mohla mít, je nám záhadou. Jistě neexistoval nějaký jednotný úzus, ten můžeme pozorovat až mnohem později. Ve 4. století teprve docházelo k jednotnému definování liturgie a křesťanské praxe, ale zároveň k rozvoji dualistických a gnostických pojetí křesťanství. To sice ze strany Římské správy nebylo podporováno, jelikož odporovalo ideji o jednotné církvi podřízené státu, každopádně ze dne na den nevymizelo.³² Vedle ortodoxní praxe se tak mohla praktikovat také praxe gnostická. Ta se mohla dostat i do Británie, minimálně to dokazuje existence mozaiky římské vily z poloviny 4. století objevené poblíž města Framptom v Dorsetu. Výjevy v sobě kombinují mytologické příběhy s proto-křesťanskými ikonografickými prvky. Objevuje se zde například příběh Belerofonta krotícího Pegasa (alegorie pro získání moudrosti vedoucí k poznání boha), ale také symbol *XP*. Nejimpozantnějším je ovšem zobrazení Svatého grálu na podlaze apsidy. Podle Dominica Perringa se jedná o gnostický symbol nekonečné cesty, kterou lze jít pouze skrze přijetí eucharistie. Dvě propojené místnosti s apsidou pak vytváří spojení mezi Duchem, hmotou a duší. První menší místnost vykazuje prvky kultu římského boha Baccha a druhá větší v sobě nese prvky kultu Neptuna a kombinuje v sobě tak symboly pro víno a vodu. Tomu vévodí apside se symbolem *XP* a Svatého grálu a jako celek se má jednat o alegorii tajemství eucharistie.³³

---

30 PAINTER, K.S. *Villas and Christianity in Roman Britain* IN: *The British Museum Quarterly* Vol. 35, No. 1, London: British Museum, 1971, 156-179.

31 BOWES, Kimberley, *Christianization of Villas* IN: *The Roman Villa in Mediterranean Basin, Late Republic to Late Antiquity*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018, 453-464.

32 Podle učení gnostiků lze skutečného osvícení a spasení dojít pouze skrze určitý druh poznání (*gnosis*). Za pomoci mysticismu, kontemplace, ale někdy také za využití ezoterních praktik se lze uvolnit od hmoty, která jinak člověka vězní v hříchu a nevědomosti a poznat Boha. Učení se v křesťanství a u židů objevovalo už od 1. století, každopádně základy těchto nauk jsou mnohem starší. V křesťanství byl gnosticismus uznán za herezi, přesto se napříč středověkem objevoval u různých sekt a přežil až do dnešní doby. Pro hlubší analýzu např. PEARSON, Birger A. *Early Christianity and Gnosticism in the History of Religions* IN: *Studia Theologica*, 55, 1, Olomouc: Studia Theologica, 2001.

33 Viz PERRING, Dominic, *'Gnosticism' in the Fourth-Century Britain: The Framptom Mosaic Reconsidered* IN: *Britannia*, vol. 34, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 2003.

1.4. Odchod Římanů

Celkový úpadek římské správy na Britských ostrovech byl spojen s úpadkem samotné Římské říše. Krize spojená s nájedzy germánských kmenů, společenská nejednotnost, ekonomická nestabilita a mnoho dalšího nebyly ani tak příčinami pádu říše, jako spíše příznaky devoluce, tedy finální součásti každé jediné civilizace na tomto světě. Jako nebyli věční Sumerové, Egyptané či Peršané, i západní Řím postihl obdobný pozvolný kolaps.³⁴ Finální rána, kterou vizigótský král Alaric zasadil v roce 410, pak byla pouhým vrcholem dlouhodobě tajícího ledovce. Efektivita obranného systému *Limes Germanicus* rok od roku ochabovala a pro nájedzníky přestával být nepřekročitelnou překážkou.

Samotná Británie se ke sklonku 4. století také potýkala s nestabilní politickou situací. V roce 367 došlo k takzvanému Barbarskému spiknutí, kdy se část římských jednotek vzbouřila proti dosavadní správě a dobrovolně umožnili vstupu barbarských jednotek na území Británie. Otevřely brány Hadrianova a Antoniova valu a nechali vstoupit jak keltské barbary, tak také germánské kmeny z kontinentu. Piktové, Skoti, ale zároveň také Sasové a Frankové zdevastovali celou diecézi a povraždili mnoho lidí. Celé povstání, které mělo za úkol jednoduše vytvořit chaos, nakonec zastavil Flavius Theodosius a jeho syn, budoucí císař Theodosius I.³⁵ Dopady byly naprosto ničující a jednalo se pravděpodobně o největší ránu pro místní obyvatelstvo od povstání Boudiccy v 1. století. Barbarské spiknutí mělo krom politického dopadu na římskou správu v Británii negativní dopad na samotné křesťanství na Ostrovech. Událo se totiž zrovna v období, kdy křesťanství v Říme zažívalo největší rozvoj, ale v Británii byl pozastaven nestabilní situací a působením barbarských pohanských kmenů.³⁶

Stažení Římanů kolem roku 407 nelze brát jako finální tečku za téměř 300letou vládou nad Británií. Rozhodně se nejednalo o úprk, či obětování provincie z důsledku nedostatku jednotek na kontinentu. Římané se vši pravděpodobností počítali s tím, že se jedná o přechodné období a že se do Británie vrátí. Vědci dokonce měli dlouho za to, že ke skutečnému stažení došlo až v roce 428, každopádně podrobný rozbor *Notitia Dignitatum* naopak dokázal, že k pozvolnému opouštění držav docházelo ještě dříve. Například pevnosti kolem Hadrianova valu mohly být opuštěny dokonce

---

34 Pro hlubší analýzu jednotlivých zákonitostí rozpadu civilizací viz BÁRTA, Miroslav, *Sedm zákonů: Jak se civilizace rodí, rostou a upadají*, Brno: Jota, 2021. Pro nás konkrétně je pak v tomto případě důležitý první Bártův zákon:

„Všechny společnosti a civilizace jsou omezené v čase a prostoru. Na jejich začátku a konci stojí obvykle konflikt. Jejich kolaps neznamená zánik, ale zásadní přeměnu, kdy daná společnost nebo civilizace obvykle přechází do jiné.“
35 MARCELLINUS, Ammianus, *Rerum Gestarum, XXVII.-XXXI. vol. III.* ed. by ROLFE, J.C. Cambridge: Harvard University Press, 1939, 57-63.

36 FREND, W.H.C. *Pagans, Christians and 'The Barbarian Conspiracy' of AD 367 in Roman Britain* IN: *Britannia, vol. 23*, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1992, 121-131.

kolem roku 383 a kolem roku 400 byla opuštěna většina místních signálních stanic.³⁷ O první odliv se postaral císař Magnus Maximus a v tomto období také došlo k migraci do diecéze ze strany Irů a Piktů,³⁸ kteří tu po roce 367 už měli určité zázemí. Posledním, kdo stáhl říšské legie byl ovšem usurpátor Konstantin III., který využil nestabilní a Římem nekontrolované situace v Británii, aby se nechal aklamovat lokálními jednotkami. Své muže stáhl z Ostrovů, aby využil jejich sil na pomezí Rýna, kde zuřily germánské nájezdy. Konstantin chtěl využít eventuálního vítězství proto, aby upevnil svoji pozici také v Galii.³⁹ Předpokládá se, že správa Británie byla poté přenechána lokálním obyvatelům loajálním říši.

---

37 COLLINGWOOD, R.G. *The Roman Evacuation of Britain* IN: *The Journal of Roman Studies*, vol. 12, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1922, 90.

38 GILDAS, *De Excidio Britanniae*, 35.

39 ZOSIMUS, *Historia Nova*, London: Green and Chaplin, 1814, 172.

2. Hic sunt dracones

Po pádu Říma se situace zhoršila na celém území západní Evropy a z pozvolného rozpadu se stávala anarchie. Centralizovaná správa nebyla na Ostrovech ani pod římskou správou, ale po odchodu legií došlo k naprosté atomizaci lokální společnosti. Británie již dříve nebyla bezpečným místem a v těchto časech a bez přímé ochrany impéria se stala snadným cílem pro nájezdné barbarské kmeny. Irové ze západu, Piktové ze severu a později také Anglosasové z východu postupně vytlačili Britonce na západní část hlavního ostrova, kde se později začalo formovat území, které dnes známe pod názvem Wales. Tam žilo obyvatelstvo s přímou vazbou na původní římskou správu a jejich římsko-britská kultura se stala základním pilířem po tvorbu nové společnosti. Zároveň ale nejde říct, že se jednalo o společnost s přímou vazbou na samotný Řím. Britské ostrovy se na 200 let uzavřely před kontinentem a zakonzervovaly se. Jedná se o období, jež nazýváme „dobou temna.“ Nikoliv však pouze kvůli tísnivé a nebezpečné atmosféře, ale také kvůli absenci pramenů, které by nám pomohlo období lépe mapovat. Z Británie se tak rázem na určitou dobu stala *Terra incognita*. Vyprávět příběh je však univerzální potřebou člověka a nemá-li se jak opřít o skutečnosti, vyplní historické vakuum za pomoci své vlastní fantazie. V tomto případě vyplnil prázdný prostor král Artuš jako symbol odporu místního obyvatelstva proti nájezdníkům z cizích končin světa. Skutečností ovšem zůstává, že archetyp, který zastupoval, v té době skutečně existoval a červený drak se v takřka permanentní konfliktu střetával s drakem bílým.⁴⁰ Tento alegorický souboj se pro Walesany a Anglosasy stal definiční a vzájemné neshody mezi nimi panovaly až do moderní doby.

2.1. Počátek nové éry

Po odchodu Římanů lze předpokládat, že většina britské správy byla přenechána loajálním domorodým obyvatelům. Jedná se ovšem samozřejmě pouze o teorii, které nasvědčují některé faktické aspekty. Jedním z nejvýznamnějších, ale zároveň silně pochybných pramenných důkazů o převzetí správy v Británii domorodými Britonci je údajný dopis sepsaný v roce 410 římským císařem Honoriem. Jeho originál ani doslovný přepis se nedochoval, zmiňuje se o něm ale historik Zosimus a částečně na něj odkazuje také Gildas. Honorius poslal dopis britským městům a poradil

---

⁴⁰ Jedná se o odkaz na tzv. *Prophetiae Merlini* z *Historia Regnum Britanniae* od Goeffreyho z Mounmouthu. Příběh, ve kterém kouzelník Merlin vysvětluje jednu z vizi spojených s artušovskými legendami. Červený a bílý drak se střetnou v boji a po krátkém zápase červený drak odlétá, každopádně existuje naděje, že se ještě někdy vrátí. Červený drak je symbolem pro Britonce/Walesany a bílý drak pro Sasy. I v dnešní době se tato symbolika využívá. Na waleské vlajce je červený britonský drak, zatímco na některých anglických titulech a oceněních figuruje drak bílý. GEOFFREY OF MONMOUTH, *British History* ed. by THOMPSON, Aaron, London: J. Bohn, 1842, 132-138.

jim, aby se o vlastní bezpečí postaraly samy.⁴¹ Gildas konkrétně Honoria nejmene, zároveň je také otázkou zda-li o dopisu vůbec věděl, nebo tuto informaci získal někde jinde, každopádně na rozdíl od Zosima již nemluví konkrétně o britských městech. Římané podle Gildy radili Britoncům, aby se pro zachování vlastní země a svobod bránili nájezdníkům, přestože se v tom oni samy angažovat nechtěli. Zároveň jim Římané předali správu a obranu nad državy a radili, aby společnými silami obnovit obrannou infrastrukturu.⁴²

Problém nenastává pouze v tom, že se jedná o zprostředkovanou informaci, ale že zároveň mohlo ze strany obou raně středověkých historiků dojít k špatné interpretaci původního již neexistujícího pramene. Zosimus ve své *Historia Nova* nadělal spoustu chyb, hlavně pak ve správném identifikování a pojmenování různých lokací. Podobnou chybu mohl podle historiků udělat i v tomto případě, kdy jeho pojmem „Británie“ nemusela nutně být myšlena ostrovní diecéze, ale pouze špatně zapsaný název pro „Bruttium“ v jižní Itálii nebo podunajská „Raetie.“ Zosimus zároveň mluví o britských městech, ale v této době v Británii takřka žádná města nebyla. Po roce byla většina obyvatelstva na venkově, ve vojenských táborech nebo vilách. V tomto případě má asi větší relevanci Gildas, který ovšem zároveň potvrzuje, že k předání správy Britoncům skutečně mohlo dojít.⁴³ Je ovšem z metodologického hlediska zásadní, zda se Británie osamostatnila se svolením Říma či bez něj? Jak si totiž dále ukážeme, místní společnost stejně ještě poměrně dlouhou dobu na římskou tradici odkazovala a politicky a kulturně z ní vycházela.

2.2. Doba temna a vláda tyranů

Historická rekonstrukce počátku 5. století v Británii je vzhledem k nedostatku dobových zdrojů takřka nemožná. Dobové prameny prakticky nejsou nebo o jejich skutečném dobovém původu lze spekulovat. Vesměs se tak jedná pouze o dohady vycházející z tradice a legend.

Z určitých poznatků lze vyhodnotit, že Británii po odchodu Římanů sužovaly nájezdy barbarských kmenů takřka ze všech světových stran. Už tak nejednotná společnost se dále více polarizovala a dělila na menší a menší celky. Zprvu elitu jistě tvořila romanizovaná část společnosti a v čele stáli magistráti.⁴⁴ Ti byli obdobně jako v Itálii a Galii podporováni „šlechtou“ a armádou. V

41 ZOSIMUS, *Historia Nova*, 177.

42 GILDAS, *De Excidio Britanniae*, 37-45.

43 WOODS, David, *On the Alleged Letters of Honorius to the Cities of Britain in 410 IN: Latomus, T. 71, Fasc. 3*, Bruxelles: Société d'Études Latines de Bruxelles, 2012, 818-826.

44 Jednalo se o volenou funkci s takřka absolutní mocí v přechodném období před zvolením vladaře. V tomto případě to pravděpodobně znamenalo trvalého správce území, dokud se nenavrátní císař (interrex). Ten už ale nikdy nepřišel a funkce magistrata tak byla trvalou (možná i dědičnou) funkcí symbolizující právo vládnout s požehnáním Říma.

FROLOV, R.M. DEMIDOV, P.G. BURDEN-STEVENSON, CH. *Leadership and Initiative in Late Republican and Early*

Británii ovšem v tom samém období fungovala již dříve zmíněná skupina – domorodé obyvatelstvo v čele s vlastními vladaři. S největší pravděpodobností po roce 410 docházelo k vzájemným střetům mezi oběma skupinami, což vedlo k vnitřnímu rozpadu dřívější „jednotné“ římské správy na ostrově. Tito domorodí vladaři byli římskými a následně církevními prameny nazýváni jako „tyrani“ či „usurpátoři.“⁴⁵ Negativní konotace těchto titulů nemusela nutně vycházet z brutálního způsobu vlády jednotlivých panovníků, spíše odkazuje na absenci římského svolení k získání funkce.⁴⁶ Je jistě na místě také uznat, že na polarizaci společnosti měla určitě také dopad samotná její kulturní heterogenost. Rozdělení do vícero celků ovšem mohl být tak důsledkem spíše pragmatickým řešením problému, kterým byly pravidelné nájezdy ze strany Irů, Piktů a dalších. Skutečný rozpad „jednotné“ římské správy v Británii mohla také zapříčinit neschopnost aktivně se bránit proti nájezdníkům a tedy nedůvěra domorodého obyvatelstva v římský systém. V písemných pramenech se nám totiž vedle „tyranů“ objevují také vůdci, jejichž legitimita má být dána římským původem⁴⁷ a přestože nám není písmeně nijak dochován odkaz na vzájemný spor či dokonce občanskou válku, prvek této aristokratické diverzity je znám po celé 5. století.

2.2.1. Odklon od Říma

Je třeba si stále uvědomovat, že v průběhu celého 5. a do určité míry i 6. století byl duch římského impéria mezi Britonci/Walesany stále hluboce zakořeněn. Nejednalo se ale už o ryzi esenci romanizace, ale spíše pak o její pozůstatky v kmenové barbarské kultuře. Například na začátku 5. století byli Britonci částečně bilingvní a značná část populace byla schopná aktivně užívat latinu.⁴⁸ Následně lze shledávat určité lingvistické podobnosti mezi latinou a waleštinou, která částečně dokazuje návaznost mezi oběma kulturami.⁴⁹ Kontinuitu ale můžeme sledovat také v architektuře. V gloucestershireské římské vile v Chedworthu z 2. století byla nalezena místnost s mozaikou vytvořené s největší pravděpodobností až po roce 424, kdy už římská správa na Ostrovech vůbec nefungovala.⁵⁰

Imperial Rome, Leiden, Boston: Brill, 2022. 15-16, 263-264.

45 Jedním takovým písemným důkazem nám k tomu může být spis britského biskupa Fastidia s názvem *De Vita Christiana*. Fastidius zde popisuje bouřlivé události okolo roku 411, autorství je ovšem zcela nepotvrzené a občas se mluví o tzv. Pseudo-Augustinovi, hlavně pak kvůli jeho vůli vyvracet pelagianismus. Více k tomu v EVANS, Robert F. *Pelagius, Fastidius and Pseudo-Augustinian „De Vita Christiana“* IN: *The Journal of Theological Studies, New Series*, vol. 13, no. 1, Oxford: Oxford University Press, 1962. Část ze spisu a následný rozbor viz MORRIS, John, *The Age of Arthur: A History of the British Isles from 350-650*, Londýn: Phoenix Press, 2001, 45-46.

46 Poznámka ke kritické studii GILDAS, *De Excidio Britanniae*, 52.

47 Často se jedná o metaforickou frázi „nošení purpuru“ odkazující na římskou symboliku císařství. Viz dále.

48 CHARLES-EDWARDS, T.M. *Wales and Britons, 350-1064*, Oxford: Oxford University Press, 2013, 75.

49 Viz níže.

50 Viz FORESTEIR, A. MOSS, *The Roman Villa in Chedworth* IN: *Scientific America, Vol. 132 No. 6*, New York, Greenwich: Scientific Americans, 1925.

Co se skutečně následně dělo přibližně dvě dekády po odchodu římských legií z Británie nám už asi navždy zůstane záhadou, jelikož o tomto období nesvědčí žádné prameny. Logicky lze ale usuzovat, že v tomto období došlo k určité separaci ostrovního obyvatelstva od Říma, jehož imperiální správa už prakticky neexistovala. Obyvatelé Británie se o sebe skutečně museli postarat sami. Reálný problém netkvěl ani tak v tom, že by Britonci nevěděli jak sami organizovaně vládnout, problém byl v tom, že se nebyli schopní organizovaně a efektivně bránit proti nájezdům migrujících kmenů na jejich území. S nájezdy Piktů a Irů (Skotů) byly problémy již v 2. polovině 4. století a římské legie byly jediné schopné se proti nim alespoň v omezené míře bránit. Nelze říct, zda se mezi lety 410-450 intenzita nájezdů zvětšila, každopádně minimálně pokračovala obdobným tempem, jako v pozdně antické době. Britonci, kteří bez legií zůstali takřka bezbranní, pomalu opouštěli svoje města, kde docházelo k masakru obyvatelstva. Volání o pomoc do Říma zůstávalo bez odezvy, ten již v tomto období nebyl schopný odpovědět.⁵¹ To byl pravděpodobně jeden z hlavních podnětů pro politické, ale i kulturní „odřímštění“ části místního obyvatelstva. Britoncům se totiž ve finále podařilo hlavní útoky odrazit a zachovat si tak částečně své území. A co víc, podle Gildy se nájezdníci v Británii usadili a s místním obyvatelstvem udržovali určitou formu míru. Zemi se pak začalo dařit a i bez Římanů zažívala ekonomickou a zemědělskou obměnu.⁵²

K celkovému odklonu od římské kultury ovšem nedošlo najednou a jak si dále ukážeme, určité jejich prvky zůstaly na Ostrovech zakořeněny až do 7. století.

2.2.2. Britonská království a Vortigern

Částečná kulturní kontinuita mezi Římem a Británií v 5. století může dokazovat ještě jednu věc. Přestože společensky a politicky došlo k odklonění od Říma, samotná kultura a uspořádání si alespoň částečně zachoval původní podobu, přestože již v jiné režii. Země se atomizovala do vícero správních celků nebo toho, co pozdější literární prameny nazývají jako „království.“ Tento pojem je v dnešní době chápán v jiné konotaci, než v jaké byl chápán v raném středověku. Namísto autokratických států se spíše jednalo o síť autonomních celků a postavené na systému kmenového uspořádání. Je pravděpodobné, že se jednalo o základní funkční systémové principy, které můžeme sledovat ve stejném období také na kontinentě.⁵³ Nelze si úplně představovat, že král (lat. rex) nějakého celku byl absolutním vladařem, spíše byl morální autoritou komunity, kterou spojoval a v

---

51 GILDAS, *De Excidio Britanniae*, 45-47, BEDA, *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*, 25-26.

52 Slovy Gildy: „Ostrov se stal bohatým na suroviny a blahobyt v dalších letech už nikdy nedosahoval takové úrovně.“ GILDAS, *De Excidio Britanniae*, 49.

53 Viz vybrané kapitoly z MODZELEWSKI, Karol, *Barbarzyńska Europa*, Warszawa: Iskry, 2004.

době krize i vojensky řídil. Na druhou stranu neměl žádné reálnou pravomoc po někom ze svých „podřízených“ cokoliv vymáhat a jeho autorita se odvíjela od toho, že uměl dokázat svůj královský původ. Později se ve waleských písemných pramenech pro vladaře či náčelníka užíval buď pojem „vznešený“ (wal. *brenin*) nebo „vůdce“ (wal. *tywysog*). Nástupnictví jako takové nebylo přímo definováno a pokud mužský jedinec byl schopný dokázat svůj vladařský původ alespoň do čtvrté generace, měl nárok na to se stát vůdčí postavou, pokud byl uznán komunitou.⁵⁴

Dá se předpokládat, že většina těchto nově vzniklých království vznikla na základě bývalých římských *civitates* a jiných správních celcích. V pozdním antickém období v těchto místech sídlili správci, jejichž úkolem bylo řízení území a výběr daní.⁵⁵ Tito „vévodové (*dux*) pocházeli tradičně z urozených rodin,⁵⁶ jednalo se tak o lidi, kteří svého titulu dosáhli s „požehnáním Říma,“ čímž obhajovali legitimitu svého postavení. Britonští králové, kteří je nahradili, ale získali své postavení z vlastní vůle a stali se tak již zmíněnými Gildovými usurpátory.

I nad těmito králi na nepravděpodobné bázi stál někdo jako „nadkrál,“ který sloučil menší autonomní kmeny do většího celku, přestože jim pravděpodobně přímo nevládl. Spíše se jednalo o praktické řešení v době aktivních konfliktů a titul „nadkrále“ zajišťoval lepší organizační stabilitu a větší bezpečnost britonského obyvatelstva. Jedním z nejvýznamnějších vladařů tohoto období byla postava, kterou dnes známe pod jménem Vortigern. S největší pravděpodobností se jedná o postavu, kterou Gildas nazývá *superbus tyrannus*⁵⁷ a jejíž vinou došlo k invazi Sasů do Británie. Poprvé se název „Vortigern“ s touto osobou spojuje až v *Historia Brittonum* waleského mnicha Nennia.⁵⁸ Nejedná se přitom o jméno, ale pravděpodobně pouze o titul. Originální pojmenování vychází z waleského „Gwrtheyrn“ z čehož se následně stalo „Guthigerno“ a následně Vortigern. Při jazykovém rozboru slova ovšem zjistíme, že se jedná o titul v doslovném překladu právě „nadkrál.“⁵⁹ Skutečnou pravdu o jeho jméně se již asi nikdy nedozvíme. Jedním z důvodů, proč britonský/waleský název Vortigern vladaři již zůstalo je také možnost, že se bylo středověkými autory úmyslně využíváno ostrovní pojmenování namísto latinského. Postava Vortigerna je totiž mimo jiné považována za jednu z hlavních postav waleských dějin a zakladatele rodové větve

---

54 LLOYD, J.E. *A History of Wales: From the Earliest Times to the Edwardian Conquest vol.I*. London: Loman, Green and Co. 1911, 308-310.

55 STEVENS, C.E. *Gildas and the Civitates of Britain* IN: *The English Historical Review*, vol. 52, no. 206, Oxford: Oxford University Press, 1937, 195, 198.

56 Viz výše.

57 GILDAS, *De Excidio Britanniae*, 52-53.

58 NENNIUS, *Historia Brittonum*, přeloženo GILES, J.A. Cambridge, Ontario: Publications Medieval Latin Series, 2000, 18.

59 DUMVILLE, David, *Sub-Roman Britain: History and Legend* IN: *History*, vol. 62, no.205, New Jersey: Wiley, 1977, 183-185.

vládců z království Powys. Tato symbolika totiž již ve středověku hrála důležitou identifikační a kulturní roli.⁶⁰

Vortigern je vzdáleně nejpodstatnější a zároveň nejkontroverznější postavou tohoto období. Podle dosavadních průzkumů se chopil vlády v Británii v roce 428 a během její rané fáze byl pod sebe schopný sjednotit majoritní část území ostrova. Paradoxem zůstává, že přestože se stylizoval do role římského vikáře a imitoval tak zaběhlý římský politický systém, zároveň dělal vše pro to, aby se od trvalé římské správy jakkoliv odpoutal. Ne, snad, že by to v tomto období bylo něco složitějšího, každopádně pozůstatky římské elity si stále dělaly nárok na území, kterému chtěl Vortigern vládnout sám. Oproti pravidelným nájezdům ze strany Piktů a Skotů se tedy musel potýkat také s nájezdy římských Britonců a politickým tlakem přicházejícím z kontinentu.⁶¹ Problém bylo třeba řešit na dvou frontách – politické a kulturní. Politickou se pokusil vyřešit způsobem, který nakonec definoval jeho pád a hlavně pak jeho historické renomé. Pozváním anglosaských kmenů do země okolo roku 430,⁶² které měly sloužit k obraně jeho správního systému, způsobil kolaps britonské civilizace a vysloužil si kvůli ní pověst jednoho z největších antagonistů britských dějin. Kulturní odpojení od skomírajícího impéria bylo pro Vortigerna stejně důležité, jako politické, jelikož šlo v ruku v ruce. Nejzásadnější kulturní prvek spojující domorodé Britonce a Řím bylo právě křesťanství. Jak měl Vortigern zůstat křesťanem a ponechat si tak kulturní legitimitu, ale zároveň nebýt podřízený římskému církevnímu vlivu?

2.3. Křesťanství v „době temna“

Je třeba si nejdříve definovat, jak vypadalo křesťanství v Británii v pátém století po odchodu Římanu. To je otázka, na kterou pravděpodobně nikdy nenalezneme správnou odpověď a dostáváme se tak opět do víru teorií a hypotéz, podobně jako v pozdně antickém období. Lze totiž předpokládat, že se v tomto směru struktura příliš neobměnila. Římské vily, které zároveň fungovaly k vykonávání mší, byly vesměs opuštěny v 5. století, každopádně podle archeologických nálezů byly některé využívány ještě v první polovině tohoto století.⁶³ O samotné církevní struktuře víme také pramálo. Víme o existenci jáhnů, kněží a biskupů, ovšem jakou funkci reálně vykonávali je poměrně těžko definovatelné. Z organizačního hlediska byl biskup představeným kněží a zároveň lokální autoritou diecéze, kterou spravoval. Na rozdíl od Východořímské říše měli biskupové na

60 MORRIS, John, *The Age of Arthur*, 55-56.

61 WARDS, John H. *Vortigern and the End of Roman Britain IN: Britannia vol. 3*, London: Society of Promotion of Roman Studies, 1972, 286-289.

62 GILDAS, *De Excidio Britanniae*, 53-55.

63 Viz výše Chedworthská vila.

západě také poměrně značné světské pravomoci. Během barbarských invazí na přelomu 4. a 5. století nahrazovali biskupové ve městech římské *magistrati* a krom církevních povinností se prakticky stali také politickými vůdci. Mohli tak rozhodovat o městských a jiných záležitostech a když bylo třeba, tak operovali s vojenskými jednotkami.⁶⁴ Zpravidla také pocházeli z urozených římských rodin, a přestože se jednalo o volenou funkci, často docházelo ke jmenování jedince z rodiny předcházejícího biskupa. V praxi tak nepotismus vytvořil určitou formu „dědičného biskupství.“⁶⁵

Mezi církevní a světskou mocí v období 5. století nebyl zas takový rozdíl, přesto ovšem vznikaly myšlenky zajišťující duchovní čistotu a život v askezi. Monasticismus je jedním z nejpodstatnějších prvků středověké západní Evropy, který naprosto předefinoval dosavadní vývoj duchovní kultury. Přestože první protokláštery a poustevníci existovali již ve 3. století v severní Africe, ke skutečnému rozvoji došlo až po roce 451, kdy byl monasticismus schválen na Chalkedonském koncilu.⁶⁶ Zásadní pak bylo přijetí komplexních pravidel pro monastickou praxi pocházející od sv. Benedikta (480-547), čímž došlo k počátkům vzniku klášterní sítě fungujících pod jednotnou řeholí.⁶⁷ Do té doby se ovšem jednalo o nesourodé jednotky s vlastní mnišskou praxí a do určité míry i jistě s autonomní správou. Ne náhodou se pak z těchto předbenediktinských mnichů často rekrutovali noví biskupové, pochopitelně pocházející z aristokratických kruhů. Asketická duchovní praxe spojená s komplexní teologickým vzděláním, kněžskou praxí (klauzura zatím nebyla nutnou povinností) a organizační zkušenost byla pro vůdčí církevní pozice naprosto ideální. Tito biskupové-mniši pak byli schopni efektivně šířit poslání křesťanské církve mezi lid a zároveň vytvářet stabilní politické prostředí v jinak chaotické době.⁶⁸

O liturgii víme ještě méně a lze se pouze domnívat, že v Británii nefungovala její jednotná forma, ale naopak byla silně diverzifikovaná. Možná ale právě tato liturgická svoboda byla důvodem k tomu, že si Británie vytvořila na určitou dobu separátní církevní strukturu tak odlišnou od té kontinentální.

---

64 Viz kapitola *Bishops in Action* v RAPP, Claudia, *Holy Bishop in Late Antiquity: The Nature of Christian Leadership in an Age of Transition*, Berkley: University of California Press, 2005.

65 BROWN, Peter, *The Rise of Western Christendom: Triumph and Diversity, 200-1000*, New Jersey: Wiley-Blackwell, 2013, 110-111.

66 Pro hlubší analýzu koncilu viz PRICE, Richard, WHITBY, Mary, *Chalcedon in Context: Church Councils 400-700*, Liverpool: Liverpool University Press, 2009.

67 Viz kapitola *The Making of European Order* IN: CLARK, James G. *The Benedictines in the Middle Ages*, Woodbridge: Boydell and Brewer, 2011.

68 PATRUCCO, Marcela Forlin, *Bishops and Monks in Late Antique Society* IN: *Zeitschrift für antikes Christentum* vol. 8, Berlin: De Gruyter, 2004, 336-337.

2.3.1. Svatý Patrik

Křesťanskou komunitu v Británii nám mohou pomoci nastínit zápisky ze života svěťce, jehož osoba je jinak spíše spojována s irskou keltskou církví. Svatý Patrik podle legend christianizoval Irsko a stal se zakladatelem místní církevní správy.⁶⁹ Původem ovšem pocházel z hlavního britského ostrova. Patrikovi je dlouhodobě připisováno autorství díla *Vyznání*, ve kterém píše, že dříve než byl unesen irskými piráty, žil na místě známém jako Bannavem Taburniae,⁷⁰ jehož poloha je těžko lokalizovatelná. Nejčastěji bylo místo spojováno se stejnojmenným městem/táborem Bannavem v hrabství Northamptonshire, každopádně to příliš neodpovídá následnému popisu, podle kterého by mělo být poblíže moře. Jednou z pravděpodobnějších teorií je, že Patrik původem pocházel z jižního Walesu, což bylo nejvíce romanizovaným waleským územím na přelomu 4. a 5. století. Pocházel podle všeho z rodiny místního jáhna, což by znamenalo, že zde musela alespoň v omezené míře fungovat křesťanská komunita již ve 4. století. Zároveň se jižní Wales pravidelně potýkal s irskými nájezdníky, a to prakticky až do 9. století. Město Cardigan v dnešním Ceredigonu je pak úzce spjaté s postavou známou ve waleštině jako Ceredig. Znamější je ovšem jeho latinské jméno – Coroticus.⁷¹ Tyran a římský občan, kterému Patrik píše dopis a vyčítá mu jeho odklonění od křesťanské víry.⁷²

Příběh svatého Patrika nám tak dokazuje několik věcí. První z nich je, že na území dnešního Walesu fungovala církevní struktura, která zatím nebyla nijak svázána parametry či pravidly. Celibát neexistoval a mezi světským a církevním životem zatím nepanoval takový rozdíl, jaký známe z pozdně raného a vrcholného středověku. Kdo byl skutečně Patrikův otec se již asi nikdy nedovíme, pouze to, že byl praktikujícím křesťanem.⁷³ Zmínka o tom, že Patrik nejdříve nebyl křesťanem, ale obrátil se až po unesení,⁷⁴ může být často špatně interpretována a spíše poukazuje na jeho ztrátu dřívější víry, a kterou znovu nabyt v krizové situaci, nikoliv na její primární absenci.

Zvláštní pak je také zmínka o irských pirátech, kvůli kterým začal Patrik „žít mezi cizinci.“⁷⁵ Dlouhodobě se má totiž za to, že irští nájezdníci začali mezi 4. a 6. stoletím částečně kolonizovat jižní Wales. Pokud o nich ale Patrik mluví jako o cizincích (*alienigenas*), mohlo to také znamenat,

---

69 Ke konkrétním podrobnostem k životu a kultu sv. Patrika viz DUMVILLE, David, *Saint Patrick*, Woodbridge: The Boydell Press, 1999.

70 *The Confession of Saint Patrick*, Grand Rapids: Christian Classics Ethereal Library, 2016, 2.

71 PRINGLE, K.D. *The Home of Saint Patrick IN: The Transaction of the Honourable Society of Cymmrodorion, ses. 1955*, London: The Transaction of the Honourable Society of Cymmrodorion, 1956, 30-31.

72 Pro kontrolu například FERGUSON, Samuel, *The Remains of St. Patrick, Apostle of Ireland. The Confessio and Epistle to Coroticus*, Dublin: Sealy, Bryers and Walker, 1888, 42-49.

73 FERGUSON, *Epistle to Coroticus*, 42.

74 *The Confession of Saint Patrick*, 2.

75 Tamtéž.

že se jedná o lidi, se kterými si nejenom kulturně, ale ani jazykově nerozuměl. Na konci 4. století tak s největší pravděpodobností nedocházelo k asimilaci mezi Iry a Brity, ale převažovala zde domorodá římsko-britonská kultura.

2.3.2. Pelagianismus a Vortigern

Ať už náhodou, či z vysvětlitelných důvodů, v Británii na přelomu 4. a 5. století narodil a žil jeden jeden z nejvýznamnějších teologů své doby zvaný Pelagius. O jeho původu se moc neví, krom toho, že byl původem Britonec, přesto velkou část života strávil Itálii a na Blízkém východě.⁷⁶ Byl jednou z předních osobností dobového diskurzu, zda-li jde dojít spasení i z vlastní vůle, či pouze s Boží pomocí. Pelagius tvrdil, že hříšné jednání člověka nemůže vycházet z prvotního hříchu jako prvopočátku lidské náchylnosti ke zlu, maximálně pak ze špatného příkladu, kterým Adam vytvořil precedens pro jeho další pokračování v lidském pokolení. Oprostit se od Adamova příkladu lze tak, že se člověk naučí žít podle odkazu Ježíše Krista, jako vzoru bezhříšné lidské existence. Svým způsobem tvrdil, že bez dědičnosti prvotního hříchu se člověk rodí jako *tabula rasa* a že tedy hříšný či bezhříšný způsob života je ten, který si člověk sám svobodně vybral.⁷⁷ To zásadně nekorespondovalo s myšlenkou Augustina z Hipponu. Ten definuje člověka jako hříšnou nádobu s predispozicemi ke konání zla, pokud nebude zcela v Bohu. Je tomu tak dáno dědičným „prvotním hříchem“ pocházejícím od Adama a hmotná část lidské existence je pak přirozeně svádí k pokušení. Z okovu hříchu se pak lze dostat pouze za pomoci křtu a následně asketického způsobu života.⁷⁸

O pelagianismu víme, že bylo silně rozšířeno na Britských ostrovech pravděpodobně od začátku 5. století, ale nevíme jak a jakými prostředky. Nevíme dokonce ani jakou měl pelagianismus na Ostrovech podobu, či kdo konkrétně toto učení dále rozvíjel. Nejsou řádné zmínky o tom, že by se pelagianismus šířil přímo ve waleských centrech, ovšem s jistotou víme, že se rozšiřoval mezi obyvateli římsko-britonského původu. Britská církev byla díky své geografické poloze více myšlenkově nezávislá, a proto se jí spor mezi Pelagiem a svatým Augustinem nedotkl tolik, jako na kontinentě. Přesto se i zde dostával do střetů s ortodoxním učením, které se zde udržovalo mezi přívrženci pořímské správy.⁷⁹ Pelagiovo učení bylo uznáno za herezi roku 418, přesto i nadále ovlivňovalo přední teology, a zůstalo tomu tak až do dnešní doby. Nauka o svobodné

76 Viz BURY, J.B. *The Origin of Pelagius* IN: *Hermathena*, vol. 13, no. 30, Dublin: Trinity College Dublin, 1904.

77 SUCHÁNEK, Drahomír, DRŠKA, Václav, *Církevní dějiny, Antika a středověk*, Praha: Grada, 2013, 177-179.

78 Viz podrobná analýza Augustinových děl, hlavně pak konkrétně *O Boží obci, knih XXII*, přeloženo NOVÁKOVÁ, Julie, Praha: Karolinum, 2007 a *Vyznání*, přeloženo KOUPIL, KYRALOV, MAREŠ, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2015.

79 Pro více informací viz MYRES J.N.L. *Pelagius and the End of Roman Rule in Britain* IN: *The Journal of Roman Studies*, vol. 50 part 1 and part 2, Society for the promotion of Roman Studies, 1960.

vůli se pravděpodobně také hluboko zakořenila v ortodoxním „římském“ pojetí křesťanství na Ostrovech a v budoucnu jej také částečně formovalo. Sám Gildas ho ve své knize cituje a víme také, že pelagianismus byl jedním z témat disputací mezi waleskými mnichy v 6. a 7. století.⁸⁰ Jedním z možných důvodů byl možná také fakt, že jej přijal sám Vortigern. Hlavní důvodem mu pro to nebyly ani tak samotné teologické dogma, ale fakt, že se jedná o nepřijatelnou formu křesťanství ze strany Říma. Kulturně se tak odpoutal o staré římské politické správy pocházející ještě od Konstantina III. a zároveň si ponechal legitimitu s podobou vůdce s pseudo-římskými a křesťanskými hodnotami. Není tak podle mě náhodou, že pouhý rok po oficiálním nástupu Vortigerna přijel do Británie v roce 429 Germanus z Auxerre s úkolem vymýtit z Ostrovů pelagianismus.

2.3.3. Misie Germana z Auxerre

Pokud bychom tedy uznali, že pelagianismus měl mezi britonskou elitou v první polovině 5. století krom náboženské funkce také funkci „ideologickou,“ tak nám najednou pohled na pokusy o jeho vymýcení může dostat zcela jiný rozměr. Celkově lze k dílu *Vita Germani* od Konstantina z Lyonu přistupovat s určitým historiografickým nadhledem, každopádně i tak dílo zjevuje některé detaily, které je třeba více rozebrat. Germanus, biskup a zakladatel kláštera sv. Kosmy a Damiána v Galii, přichází na Ostrovy pouhý rok po nástupu Vortigerna,⁸¹ který přijal pelagianismus a radikálně začal měnit politické směřování Británie vůči Římu a ortodoxní církvi. V Británii byla očividně stále početná skupina křesťanů schopná Germanovi naslouchat. Přesto všechno ale nedošlo k sesazení pelagiánského biskupa Agricoly, ani k sesazení žádného jiného kněze, nedošlo k žádné synodě a heretické učení tak mohlo dál v Británii volně bujet. Germanus ve své misi jednoduše selhal.⁸² A nejde se ani příliš divit. Jako „pouhý“ biskup-mnich z Galie nebyl pro Brity žádnou autoritou a místní klérus převyšoval maximálně tak svým teologickým vzděláním. Na místě je tak otázka, zda-li byl zprvu skutečně tak naivní a na Ostrovy přišel pouze za účelem vymýtit heretické učení, nebo zda jeho motivace nemohly být také jiné.

Germanus byl na Ostrovy vyslán kolegiem galských biskupů,⁸³ v tom samém období, kdy v Římě seděl zvolený papež Celestýn I., a který velkou část svého pontifikátu zasvětil boji proti

---

80 BROADWELL, D.K. *Was Vortigern a Pelagian?* IN: *Proceeding of the Harvard Celtic Colloquium, vol. 15*, Cambridge: Harvard University Press, 1995, 110.

81 *Vita Germani episcopi Autissiodorensis auctore Constantio* IN: *Krusch, B., and W. Levison (eds.), Passiones vitaeque sanctorum aevi Merovingici V*, MGH Scriptorum rerum Merovingicarum 7, Hanover and Leipzig, 1920, 228.

82 MORRIS, John, *The Age of Arthur*, 344-345.

83 *Vita Germani*, 259.

nestoriánství a hlavně proti pelagianismu. Jednalo se o zcela očividnou snahu o dogmatické sjednocení křesťanských dogmat v západní Evropě a pravděpodobně také o snahu o posílení své autority v církvi. O obdobný tah se pokoušel už jeho předchůdce papež Bonifác I., který v roce 418 nechal prohlásit právě Pelagiovo učení za herezi.⁸⁴ O sjednocování křesťanských dogmat a kulturních myšlenek s Římem ovšem Británie již nestála a už vůbec lokální obyvatelstvo nestálo o autoritativní vzestup nějakého římského biskupa. Misii Germana z Auxerre si tak Britonci mohli interpretovat také jako snahu o jejich znovupřipojení k římské tradici a tedy i pravděpodobně jako snahu o narušování jejich pořádkové politiky. To bylo něco, s čím Vortigern za žádnou cenu nemohl souhlasit.

2.4. Adventus Saxonum

S příchodem anglosaských kmenů do Británie došlo k jednomu z nejzásadnějších historických milníků britských dějin, a to nejenom těch středověkých. Prakticky se jednalo o srovnatelnou událost s normanskou invazí v roce 1066, kdy Británie opět historicky a kulturně přešla z jednoho období do jiného. Příchod anglosaských kmenů do Británie se oficiálně datuje do roku 449, ale udává se také rok 430, kdy na Vortigernovo pozvání přichází náčelníci Horst a Hengest, aby pomohli Britoncům v boji s Pikty a Iry.⁸⁵ Lze si představit, jaké nebezpečí pro Britonce tyto nájezdy představovaly, když byli schopní spojit se s Germány, kteří ze zúčastnili krvavé invaze do Británie v roce 367 a měli tak zásadní vliv na pád římské správy na Ostrovech. Anglosaské kmeny tedy Británii již znaly, nebo o ní alespoň měly rámcové ponětí a lze se domnívat, že také věděly o britské nestabilní politické situaci. Také Britonci museli mít o Germánech poměrně jasné představy. Kmeny dokumentoval už na počátku 2. století římský historik Tacitus a vesměs je všechny definoval jako krvelačné a bojechtivé národy.⁸⁶ I přesto se Vortigernovi zdálo, že se jedná o jedinou možnost jak svoji zem a vládu ubránit proti vlnám nájezdů a zároveň si ponechat neutralitu na Římu.

Netrvalo dlouho a anglosaské kmeny se s „konkurenčními“ Pikty a Iry rychle vypořádali a začali Britonce utlačovat sami. Kmeny, kterým bylo zprvu darováno území Kentu, rázem expandovaly také do Wessexu a Sussexu. Za 44 let pak byly schopné obsadit většinu hlavního Britského ostrova a vytvořit zde vlastní „království“, jež se stala základem pro pozdější Heptarchii.

---

⁸⁴ Viz CAREFOOTE, Pearce J. *Pope Boniface I., the Pelagian Controversy and the Growth of Papal Authority IN: Augustiniana, vol. 46, no. 3*, Leuven: Peeters Publishers, 1996.

⁸⁵ *Anglo-Saxon Chronicle*, 12-13.

⁸⁶ STENTON, Frank, *Anglo-Saxon England*, Oxford: Oxford University Press, 2001, 9-16.

V průběhu masakrovaly domorodé obyvatelstvo a vzhledem k jejich pohanské víře decimovaly vše, co bylo křesťanské.⁸⁷ Jestli tak tady existovala možnost, že by došlo k dalšímu rozvoji církevní správy, invaze tuto tendenci razantně ukončila. Podle Bedy došlo v tomto období k velké migraci Britonců přes kanál na kontinent a nebo hledali útočiště v horách.⁸⁸ Vzhledem k tomu, že invaze přicházela od východu a k přihlídnutí k ostrovnímu georeliéfu, dává smysl, že většina domorodé populace odcestovala do oblasti dnešního jihozápadního Skotska, Cornwallu a hlavně pak do nejhornatější části – Walesu.

Dalším důkazem toho, jak moc byla invaze anglosaských kmenů pro Britonce decimující, je reálná absence jakýchkoliv archeologických nálezů z 2. poloviny 5. století vypovídající o jejich kultuře. Takřka ze dne na den vyměnily britonské pozůstatky anglosaské mohyly, zbraně, šperky, ošacení a lidské ostatky.⁸⁹ Ovládnutí hlavního ostrova bylo pozvolné a podle Gildy trvalo 150 let,⁹⁰ což přibližně odpovídá roku 547, kdy Gilda umírá. Nemohl tak tušit, že invaze prakticky pokračovala dále až do roku 597, kdy sv. Augustin z Canterbury založil arcibiskupství. To ovšem rozhodně neznamená, že k dalším vojenským střetům následně již nedocházelo. Vztah mezi Anglosasy a Britonci/Walesany by se naopak dal definovat jako permanentní konflikt a christianizace Germánů tak rozhodně nepřivodila klid zbraní.

2.5. Wales v 5. století

Římská správa se ve Walesu angažovala spíše okrajově. Archeologické nálezy dokazující vliv impéria na tomto území prakticky nejsou. Dá se ale předpokládat, že Římané ve Walesu v omezené míře operovali a stavěli zde vojenské tábory, čímž zároveň definovali, že toto území spadá pod jejich kontrolu. Zároveň se zde objevovali menší *civitates*, jejichž skutečný význam pro římskou správu není zcela jasný.⁹¹ Nejvíce romanizovanou částí byl jih Walesu a hraniční území s městy Cirencester a Gloucester. Cirencester byl dokonce jedním z větších římských center v Británii a byly zde nalezeny mnohé pozdně antické archeologické nálezy, včetně lázní a amfiteátru. Britoncům/Walesanům město patřilo až do roku 577, kdy bylo dobyt a zlikvidováno Anglosasy. Na jihu Walesu, poblíž dnešního Cardiffu, stálo město Dinas Powys (nemělo nic společného s

---

87 GILDAS, *De Excidio Britanniae*, 57, BEDA, *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*, 31.

88 BEDA, *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*, 31.

89 Viz WELCH, Martin G. *The Archeological Evidence for Federated Settlement in Britain in the Fifth Century* IN: *Mémoires de l'Association française d'archéologie mérovingienne vol. 5*, Nantes: l'Association française d'archéologie mérovingienne, 1993.

90 GILDAS, *De Excidio Britanniae*, 55.

91 CHARLES-EDWARDS, T.M. *Wales and Britons*, 220-221.

východním Powysem) a bylo sídlem království později známém jako Glamorgan.⁹² V 5. století již máme zmínky také o menších městech Carmarthen v jihozápadním Walesu a Caerwen v jihovýchodní části ostrovního cípu.⁹³ Právě na tomto území došlo v 6. století k zásadnímu rozvoji církevní struktury a monasticismu a jedná se o kolébkou toho, co bychom následně mohli definovat jako raně středověkou waleskou církev. Na mysl tak vystává otázka, jestli se jednalo o náhodu, nebo zda-li zde existuje pojítka mezi pořímskou církevní strukturou a raně středověkou waleským monastickým systémem.

2.5.1. Cunedda a Gwynedd

Nejméně romanizovanou částí Walesu byl sever, zde nemáme dochovaný žádný materiální důkaz vypovídající o jakékoliv imperiální kontrole. Na druhou stranu můžeme potvrdit, že se nejednalo pro Římany o neznámou část země. Ostrov Anglesey na severozápadě Walesu, který byl v antickém období znám pod názvem Ynys Mon, byl jedním z posledních útočišť ostrovního keltského obyvatelstva v letech 60, 61 a 73 n.l., kdy docházelo k římským výpadům na toto území. Zároveň se zde objevují archeologické nálezy dokazující přítomnost Britonců.⁹⁴ Severní království (a později ve středověku knížectví) Gwynedd dostalo svůj název od kmene Gododdin pocházející z území dnešního jižního Skotka a severní Anglie, který sem v pozdně antické době migroval. V čele tohoto britonského kmene stál legendární král Cunedda, o jehož skutečné existenci se dá sice spekulovat, skutečností ovšem zůstává, že se od něj genealogicky odkazuje velká část aristokratických rodů ve středověkém Walesu. Na přelomu 4. a 5. století byl severní Wales částečně kolonizován Iry, které Cunedda porazil a vyhnal. Podle tradice byl původem římským vojevůdcem a následně zakladatelem Gwyneddu a jeho prvním vladařem.⁹⁵ Neví se ovšem zcela nic o tom, zda-li byl praktikujícím křesťanem a z období jeho vlády nemáme žádné důkazy o křesťanské praxi v severním Walesu. Jedno ze stěžejních pojítek dokazující kulturní kontinuitu mezi Římem a Gwyneddem tak neexistuje a na rozdíl od jižního Walesu nejde jakkoliv dokázat, že by zde fungovala církevní správa dříve než v 6. století.

---

92 CASTLEDEN, Rodney, *King Arthur: The Truth Behind the Legend*, London: Routledge, 2000, 44-48.

93 CHARLES-EDWARDS, T.M. *Wales and Britons*, 221.

94 Viz HOPEWELL, David, *Roman Anglesey: Recent Discoveries* IN: *Britannia*, vol. 49, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 2018.

95 Podle toho, že jako římský voják nosil rudý plášť se mu přezdívalo „Červený drak.“ Tento symbol se následně ve středověku dostal do znaku knížectví Gwynedd. Odtud ho také převzal rod Tudorovců, skrz které se symbol dostal na oficiální vlajku dnešního Walesu. GRUFYDD, R.G. *From Gododdin to Gwynedd: Reflection on the Story of Cunedda* IN: *Studia Celtica*, vol. 24, Cardiff: University of Wales Press, 1989, 1-14.

2.5.2. Artuš a Wales

I přes veškerou snahu zůstat ve zkoumání 5. století v Británii co nejvíce racionální se nelze vyhnout alespoň rámcové analýze postavy, která je jinak spíše středem zájmu literárních historiků. Je trošku paradoxní, že nejvíce písemných pramenů najdeme k postavě, o které ani s určitostí nemůžeme říct, zda-li reálně existovala. Písemné zmínky ke králi Artušovi jsou ovšem vesměs z pozdější doby a ztrácí tak v očích historiků skutečnou validitu. První, kdo mytickou postavu ve svém díle zmiňuje, je už Gildas.⁹⁶ Podle něj se došlo ke spojení několika britonských kmenů pod vedením jistého Ambrosia Aureliana, který následně na hoře Badon dosáhl vítězství nad Anglosasy a na čas zastavil jejich neutuchající příval. Krom toho, že se jednalo o křesťana, tak byl Ambrosius také potomkem římské aristokratické rodiny, a to ne leda jaké. Podle všeho byli jeho rodiče „oděni v purpuru,“ což v praxi znamenalo, že se jednalo o rodinu přímo napojenou na lokální vládnoucí dynastii. Od 4. století totiž byla barva tohoto oděvu vyhrazena pouze pro císaře a byla známkou sociálního začlenění jedince do vládnoucí kasty.⁹⁷ Zmínku není třeba brát doslovně, spíše má metaforicky odkazovat na fakt, že Ambrosius byl zastáncem římské konstantinovské politiky, nikoliv Vortigernova kmenového separatismu. Vzhledem k tomu, jakým způsobem o něm Gildas píše, že dá také předpokládat, že se jednalo o zastávce ortodoxního křesťanství, nikoliv pelagianismu a pravděpodobně tak stál vůči Vortigernovi v politické opozici. Je ovšem k zamyšlení, proč když se jednalo o tak výjimečnou postavu britských dějin, jí Gildas nevěnuje více pozornosti a sepsal o ní pouze pár vět. V tom ho napodobuje také Beda, který Gildovo znění příběhu okopíroval takřka doslovně.⁹⁸ Pravděpodobně tomu bylo proto, že se ve skutečnosti nejednalo o zas tak významnou dobovou postavu a že až pozdější prameny a báje z něj udělaly mocného krále sjednocující zemi proti nájezdu barbarských Germánů.

I přesto se jedná o osobnost, která byla v pozdější době kulturně spojována s územím Cornwallu a Walesu. Klasická otázka ve středověku a hlavně pak v moderní době tedy zněla: „Byl král Artuš Walesan?“ Existuje vůbec nějaké spojení mezi mytickým králem a západním cípem Britského ostrova? Zcela evidentně si to v pozdním raném a vrcholném středověku chtěli Walesané myslet. Nenniova kronika *Historia Brittonum* byla podle všeho sepsána začátkem 9. století na území dnešního Walesu v Powysu,⁹⁹ ve kterém přímo deklaruje Artušův římský a britonsko/waleský

---

96 GILDAS, *De Excidio Britanniae*, 61.

97 Pro celkovou analýzu viz AVERY, William T. *The "Adoratio Purpurae" and the Importance of the Imperial Purple in the Fourth Century of the Christian Era* IN: *Memoirs of the American Academy in Rome*, vol. 17, Ann Arbor: University of Michigan, 1940.

98 BEDA, *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*, 31-32.

99 *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, vol.2, Oxford: Oxford University Press, 2018, 732-733.

původ.¹⁰⁰ Z něj pak čerpal další waleský kronikář Geoffrey z Monmouthu, žijící v jihovýchodním Walesu ve 12. století, jehož dílo je vesměs smyšlené a nedosahuje přílišné historické věrohodnosti. Přesto se stalo základem pro artušovskou legendu dále rozvíjenou waleskými středověkými bardy. Stěžejní středověká waleská díla jako *Book of Taliesin* a *Mabinogion* pak už ve svých povídkách přímo spojují Artuše s Walesem.¹⁰¹ Jediné ale reálné spojení Artuše a Walesu tak tkví v myšlence, že waleské království jsou jedinými pozůstatky britonské kultury a byl-li tedy Artuš Britoncem, musel být zároveň také Walesanem.¹⁰² Skutečností ovšem zůstává, že prakticky ani nejde nereálně dokázat, zda Artuš Wales ve své době obýval a tento původ je tak spíše smyšlený, či chybně interpretovaný národními obrozenci a waleskými historiky z 19. století.

Je poměrně těžko uvěřitelné, že by Artuš žil v tradičně uznaném městě Dinas Emrys. Podle všeho se totiž nacházelo v severním Walesu, který byl téměř nedotčený Římem a Britonci. Samotný název „Emrys“ je ve waleštině ekvivalentem pro „Artuš,“ a přestože se toto názvosloví objevuje ve Waleském prostředí poměrně často, neznamená to nutně, že by snad Artuš byl Walesan.¹⁰³ Jedním z větších římských sídel bylo Viroconium na východě a jednalo se o jakousi pomyslnou vstupní bránu Římanů do Walesu. Toto město je následně spojováno s postavou Vortigerna, který zde podle tradice sídlil a následně se stal zakladatelem waleského království Powys a místní vládnoucí dynastie.¹⁰⁴

---

100 NENNIUS, *Historia Brittonum*, přeloženo GILES, J.A. Cambridge, Ontario: Publications Medieval Latin Series, 2000, 13-14, 19-20.

101 Pro kontrolu WILLIAMS, Rowan, LEWIS, Gwyneth, *The Book of Taliesin: Poems of Warfare and Praise in an Enchanted Britain*, London: Penguin Books, 2019 a DAVIES, Sioned, *The Mabinogion*, Oxford: Oxford University Press, 2018.

102 Viz níže.

103 CASTLEDEN, Rodney, *King Arthur*, 44.

104 WILLIAMS, Howard, „*The Origins of Powys – Christian, Heretic or Pagan?*” IN: *Archaeologies & Antiquaries: Essays by Dai Morgan Evans*, Oxford: Archaeopress, 2022, 34-53.

3. Deus dat incrementum

Přestože v sobě máme dlouhodobě zakódovanou potřebu definovat západní cíp hlavního britského ostrova jako Wales, je třeba si uvědomit, že se nejedná o nic víc než o konstrukt, který nám pomáhá lépe kategorizovat dějiny daného území. V raném středověku totiž nic jako „Wales“ neexistovalo a v praxi tak tímto pojmenováním pouze lokalizujeme část Britských ostrovů známou podle geografické polohy moderní podoby tohoto státního celku. Až prakticky do 12. století si žádný z místních obyvatel neidentifikoval jako „Walesan“ a rozhodně si integračně nepřipadal součástí takto velké kulturní skupiny.¹⁰⁵ Obyvatele této části země se vždy definovali jako Britové/Britonci (*Brytaniaid*) a přímo tím odkazovali na kulturní kontinuitu mezi jejich kmenovým uspořádáním a římskou a pořímskou správou. Latinské *Wallia* původem pochází z anglosaského pojmenování pro místní obyvatelstvo *Walh* nebo *Welth*, které bylo následně převzato také Normany a transformováno ve *Wallia* a *Wallenses*. Samotní Walesané ani ve vrcholném středověku toto označení nepřijali a ve vlastním jazyce nazývali svoji domovinu *Cymru*, z čehož následně vzniklo označení národa jako *Cymry*. Z téhož slova následně vznikl další latinský ekvivalent označující území dnešního Walesu *Cambria*.¹⁰⁶ V zásadě tak můžeme konstatovat, že vše co v raném a částečně vrcholném středověku jako „waleské“ bylo lokálním obyvatelstvem bráno jako „britské.“ Kontinuita mezi oběma kulturami je zároveň nezpochybnitelná. Lze jednoduše sledovat jazykové podobnosti mezi britonštinou a waleštinou, a to hlavně proto, že to co dnes definujeme jako středověká waleština se začalo používat až kolem roku 700.¹⁰⁷ Do té doby se jednalo o formu domorodé britonštiny, keltštiny a latiny. Jednou z podstatných důkazů kontinuity je také křesťanské praxe, přímo přetrvávající z dob 5. století a tedy vycházející tedy přímo z římské pozdně antické tradice.

3.1. Waleská království v 6. století

V 6. století byl Wales silně atomizovaným nespočetným územím rozdělené mezi nespočet menších autonomních celků. Bylo ovšem několik větších království, které v sobě alespoň v nějakém úseku století kumulovaly několik kmenových území a vytvářeli tak určitou formu státního celku.

---

105 Jeden z prvních pramenů, co nám dokazuje identifikaci místního obyvatelstva jako „waleského“ je dopis gwyneddského knížete Owaina Gwynedda francouzskému králi Ludvíkovi VII. V tomto dopise se již tituluje jako *Walliarum princeps*. Viz PRYCE, Huw, *Owain Gwynedd and Louis VII.: The Franco-Welsh Diplomacy of the First Prince of Wales* IN: *Welsh History Review*, vol. 19. nos. 1, Cardiff: University of Wales Press, 1998, 1-28.

106 PRYCE, Huw, *British or Welsh? National Identity in Twelfth-Century Wales* IN: *The English Historical Review*, vol. 116, no. 469, Oxford: Oxford University Press, 2001, 775-801.

107 Viz dále.

Jejich přesný původ v dnešní době již nejde zjistit a často je historie těchto království spojena s nějakou mytickou nebo náboženskou fikcí. Zároveň je třeba říct, že tyto větší celky nám do jisté míry slouží jako konstrukt a pomáhá nám lépe se orientovat v prostředí, které jinak v zásadě stálo na alodiálních jednotkách.

Wales se v 4. století musel potýkat s nájedzy Irů, kteří kolonizovali část zdejšího území a přenesli na ní některé jazykové a kulturní podobnosti. První zmínky o těchto nájedznících se objevují už od roku 360, a přestože se Britoncům a Walesanům v následné době povedlo udržet území primárně pod vlastní kontrolou, s irskými nájedzy se musel Wales potýkat až do 9. století, kdy je nahradili vikingové. Největší intenzita nájedzů se týkala jihozápadu a jak už bylo řečeno severu.¹⁰⁸

Po odchodů Římanů se zformovalo několik nových správních celků na území Walesu. Největší z nich byl Gwynedd. Na jihozápadě dnešního Walesu se nacházelo území pojmenované Dyfed a na východ něj Brycheiniog. Tyto dva celky jsou podle všeho původem irské až do roku 500 zde nedošlo k významnému smíšení s britonským obyvatelstvem. Ve východní části Walesu se rozprostíralo území Powys a na jihovýchodě nejvíce romanizovaná část Walesu, kde se následně rozkládaly Gwent a Glamorgan.¹⁰⁹

3.2. Waleština a vliv latiny

Raně středověká waleština byl svým původem keltský jazyk s obdobnými kořeny jako cornwallština a bretonština. Těmito jazyky se na Ostrovech mluvilo jak za vlády impéria, tak v pořímské době. Zásadní vliv na formování toho jazyka ovšem měla samotná latina. Jak už jsme si řekli, v 5. století byla velká část Britonců bilingvní a byla schopná jak oba jazyky aktivně využívat, tak také vzájemně kombinovat. Nejvíce se latina využívala na jihu hlavního ostrova, ovšem je jasné, že se tento jazyk využíval také na severu a východě. Bavíme-li se tak o waleštině, mluvíme o britonské větvi keltských jazyků, na jehož formování měl následně krom latiny vliv také irština. Samotné přetvoření z britonštiny do waleštiny lze sledovat v jednotlivém názvosloví,¹¹⁰ to ovšem nechám na filozích a nebudu to zde dále rozvíjet. Je třeba ovšem ukázat, že Walesané se rozhodně instantně neoddělily od římské tradice, ale že se spíše v průběhu raného středověku jazyk přirozeně

---

108 LLOYD, J.E. *A History of Wales, vol I.* 94-97.

109 DAVIES, 1994, 50-53.

110 CHARLES-EDWARDS, T.M. *Wales and Britons*, 80-115.

proměňoval. V 6. století ovšem byl Wales ještě stále částečně bilingvní a k formování čehosi jako vlastního jazyka a vlastní kulturní integrity teprve vznikalo.

Důkazem nám proto může být krom jiného také nález několika kamenných desek z období mezi 5. a 7. století popsaných hybridním walesko/britonsko-latinskými nápisy. Jejich přesnější dataci si bohužel nemůžeme být jistí, každopádně víme, že pocházeli z období, kdy se britonská společnost pomalu proměňovala z imperiální do raně středověké (waleské). Nejvíce pozoruhodnými nálezy ve Walesu jsou kameny z Towynu, Llanleonfelu a Llanerfynu. Všechny tři v zásadě vykazují obdobné prvky. Nápisy jsou epitafy informující o zesnulých osobách a jsou psané mixem venkovské vulgární latiny a keltštiny. Všechny jsou psané hláskovým písmem nazvané ogam a využívaného hlavně v období 4.-8. století ve Walesu a Irsku. Zároveň s tím se mezi slovy objevuje křesťanský symbol kříže a celkově tak nápis jasně evokuje podobnost s římskými pozdně antickými náhrobními kameny.¹¹¹ Jak už ale bylo řečeno, kříž byl jako symbol využíván až v 5.-6. století¹¹² a jednalo se tak pravděpodobně o modernější inovaci v křesťanské ikonografii. I tak se ale nálezy do určité míry potvrzují kulturní návaznost raně středověké společnosti na imperiální tradici i v období 6. století. Obdobných kamenů a soch vypovídající o křesťanství a jiných kulturních aspektech v 5.-7. století ve Walesu se našlo více jak 150 nálezů.¹¹³

3.3. Právo a společnost

Ke skutečnému pochopení politické, ale i církevní struktury v raně středověkém Walesu je třeba nejdříve podrobné analýzy jeho společenských a právních poměrů. Tyto věci jsou nedílně propojené a vytváří komplexní poznání celku, který zatím od sebe Wales nebyl schopný sofistikovanějším způsobem oddělovat a definovat. Rozdíly mezi politickým a církevním nebo běžným a královským nebyly tak výrazné a člověk byl zatím schopný hrát i třeba několik společenských rolí zároveň. Stavovské rozdělení neexistovalo, neexistovaly tedy ani společenské třídy. V zásadě se tak společnost dělila pouze na svobodné a nesvobodné. Nemluvíme zde ovšem pouze o otroctví, to sice ve Walesu existovalo až přibližně do 12. století,¹¹⁴ ale souběžně fungovala skupina nesvobodných lidí. Nejednalo se přímo o otroky, kteří se nijak nemohli domáhat právního

---

111 PRYOR, Francis, *Britain AD, Aquest for Arthur, England and Anglo-Saxons*, London: Harper Perennial, 2004, 187-190.

112 Viz výše.

113 Pro hlubší jazykovou analýzu archeologických nálezů viz REDKNAP, Mark, LEWIS, J.M., EDWARDS, Nancy, *A Corpus of Early Medieval Inscribed Stones and Stone Sculpture in Wales, vol. I.-III.* Cardiff: University of Wales, 2007-2013.

114 WYATT, David, *Gruffudd ap Cynan and the Hiberno-Norse World* IN: *Welsh History Review*, vol. 19, nos. 4, University of Wales Press, 1999, 615-617.

zastání, ale o část společnosti nedisponující zásadním indikátorem svobodných společenských statut – nevlastnili žádnou půdu. Právě vlastnictví nemovitého majetku dávalo člověku možnost svobodně žít v raně středověké společnosti, volně se rozhodovat, stejně tak domáhat se určitých práv a také je na ostatních vymáhat.¹¹⁵

Právní kontinuita mezi imperiální správou a raně středověkou waleskou společností prakticky není. Základ waleského středověkého práva sice přímo navazuje na římskou a pořímskou tradici, ale kmenové uspořádání, ve které se britonsko/waleská společnost v 5. a 6. století transformovala již nevykazuje základní parametry definující římské právo. Zatímco v 5. století byl Řím pro některé Britonce stále autoritou, v 6. století byl již pouze ideálem, ke kterému se metaforicky snažili obracet, nikoliv už ale prakticky navrátit. Kmenové právo v místních kruzích zásadně převládlo. Přesto zůstávalo pro waleské vladaře podstatné, aby svoji legitimitu potvrdili genealogickým spojením s pozdně antickou římskou nobilitou operující na Britských ostrovech.¹¹⁶ Ostatně o to samé se již dříve pokoušel také Cunedda a Vortigern. Politická převaha domorodých kmenů, které po odchodu impéria převzali vůdčí žezlo, a kteří se i za vlády impéria do jisté míry řídily vlastními zvyky, byla hlavním důvodem k odklonění se od římského práva a k přechodu na jiný systém. Přesto až do 6. století se na určitých místech využívají románské tituly jako *magistrati* či *dux*, a ve slovním pojmenování tak jisté podobnosti stále sledovat můžeme.¹¹⁷ Ty ale poměrně náhle nahradily waleské tituly *tywysog* a jejich reálná funkce se zásadně změnil.¹¹⁸ Na základě toho můžeme usoudit, že jediná kontinuita mezi pozdně antickou imperiální správou a raně středověkým Walesem, je kontinuita kulturní, jejíž funkci v tomto směru zastávalo křesťanství a církve. Dříve než se ale dostaneme k církevní struktuře, je třeba si ještě definovat některé světské společenské aspekty zásadně ovlivňující raně středověký církevní systém.

3.3.1. Pozemkové právo

Jak už bylo částečně nastíněno v první kapitole, tak geografické podmínky Británie jsou ideální pro zemědělství, hlavně pak pro pastvu. Toho si byli vědomí už i Římané, kteří velkou část svého života přesunuli na venkov a ani v 5. století od tohoto principu nebylo v zásadě upuštěno. Desurbanizace a pastevní způsob života zásadně ovlivnil také společenské zvyky a s tím také právo.

---

115 ELLIS, Thomas Petter, *Welsh Tribal Law and Custom in Middle Ages, vol. I*, Oxford: Clarendon Press, 1926, 19-20.

116 DAVIES, Wendy, *Land and Power in Early Medieval Wales IN: Past and Present, no. 81*, Oxford: Oxford University Press, 1978, 16-17.

117 WATKIN, Thomas Glyn, *The Legal History of Wales*, Cardiff: University of Wales Press, 2012, 26-35.

118 Viz výše.

Polonomádští britští pastevcí po generace hnali svůj dobytek na určité louky, až si je trvale osvojili a zůstali na nich žít. Pravděpodobně se nejednalo o samostatné jedince, ale skupinu, která si následně osvojila větší část území, a které bylo vzájemně nějak krevně propojené. Tímto způsobem vznikaly ve Walesu klany.¹¹⁹

Jak již bylo řečeno, svobodný byl člověk byl definován tím, že vlastnil půdu, nad kterou měl úplnou tzv. alodiální kontrolu. Samotná půda ale patřila jak jemu, tak také klanu, ke kterému náležel. Jinak ho ale prakticky nesvazovala žádná právně vymahatelná povinnost vůči nikomu jinému. Stahovala se něj pouze autoritativní moc z pozice kmenové či jiné hierarchie, a tedy do jisté míry spíše závazek vůči vlastní krevní linii.¹²⁰ Po celý středověk existovaly ve Walesu tři typy půdy. Dědičná půda (wal. *tyr gwelyog*) už podle svého názvu mohla být po smrti majitele nebo majitelů přerozdělena mezi potomky, kteří jí mohli následně volně spravovat a dále dělit mezi další členy klanu. Tato část země byla plně autonomní a její majitele se o její bezpečnost starali zcela sami. Zároveň nad ní a nad zde žijícím obyvatelstvem měli přímou kontrolu. Druhým typem byla ve volném překladu propůjčená země (wal. *tyr cyfrif*). Tuto půdu vlastnil panovník, církev nebo svobodný Walesan a za určitý poplatek ať v podobě daně, odvedené práce nebo zpracovaného zboží se propůjčoval do vlastnictví lokálnímu nesvobodnému obyvatelstvu. To jej logicky nemohlo prodávat, nedědili její části a nemohli s ním prakticky nijak operovat. Posledním typem byla tzv. oddělená půda (wal. *tyr corrdlan*). Jednalo se vlastně o propůjčenou půdu podobně jako *tyr cyfrin* s tím rozdílem, že její majitelé měli mnohem svobodnější možnosti, jak s územím nakládat. Do tohoto území spadali různé zahrady, hřbitovy, ale podle všeho také například kostely a kláštery.¹²¹ Jak si ale dále ukážeme, v raném středověku to nemuselo být nutně pravidlem a kláštery a kostely nemusely být darovány či propůjčeny, ale samostatně fungovaly na alodiální bázi obdobně, jako dědičná půda, jelikož přímo patřila náčelníkům a králům, ze kterých se následně stali opati.

3.3.2. Genealogie a vladař

Až do roku 1284 neexistovala ve Walesu primogenitura. Místní obyvatelstvo z kulturních, nacionalistických a tradičních důvodů po celou dobu raději využívalo tradiční protofeudální kmenový systém, a to i přestože na kontinentě a v Anglii již fungoval feudalismus. Základy tohoto

---

119 ELLIS, T.P. *The Land in Ancient Welsh Law* IN: *Aberystwyth Studies X.:The Hywel Dda Millenary Volume*, Cardiff: University of Wales, 1928, 67-68.

120 JONES, G.R.J. *The Tribal System in Wales: A Re-Assesment in the Light of Settlement Studies* IN: *Welsh History Review*, vol. 1, nos. 2, Cardiff: University of Wales Press, 1961, 122-123.

121 PIGGOT, Stuart, *The Agrarian History of England and Wales, vol. I, Prehistory to AD 1042*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, 320-349.

systemu můžeme sledovat právě už v raném středověku a po celých téměř 800 let se skoro neproměnil.¹²² To dost vypovídá o waleské snaze zakonzervovat se před okolním světem, a hlavně nejenom vojensky, ale také kulturně se vymezit proti agresivnímu anglickému sousedovi.

Dědičné právo na majetek po zesnulém měli všichni jeho synové, včetně těch nemanželských. To samozřejmě vedlo ke stále větší atomizaci spravovaného území a často to vedlo k vzájemným konfliktům uvnitř klanu a k válkám. Pokud neměl majitel syny, dědili jiní mužští potomci až do čtvrté generace. Aby se člověk mohl domáhat dědictví, musel přes vlastní genealogii dokázat, že je potomkem. Tím také získal legitimitu pro vlastnění nemovitosti v očích společnosti. Nikde nemuselo být psáno, co všechno do jeho majetku spadá, stačilo, když slovně dokázal kontinuitu mezi ním a předešlými vlastníky.¹²³ Pro Walesany tak byla vlastní minulost důležitá nejenom z kulturních důvodů, ale i právních. Genealogie tedy fungoval jako legitimizační prvek společnosti, a je to také možná jeden z důvodů, proč se nám ze středověku dochovalo tak málo waleských písemných pramenů. Walesané je prostě nepotřebovali a vystačili si pouze s ústní tradicí. To platilo také pro dokazování společenského statusu. Svobodný člověk byl schopný dokázat, že vlastní majetek, podobným způsobem musela dokázat svůj původ nobilita a vladař.

Vůdčí osobností, náčelníkem nebo králem, se mohl stát pouze člověk s původem krále nebo náčelníka. A bylo jedno, zda-li jedinec následně vládl stejnému celku jako jeho předci, nebo jinému získanému, zděděnému nebo vyženěnému. Takový člověk mohl být *brenin* nebo *tywysog* jak většího územního celku, jako například Glamorgan, nebo jenom jeho určitého kraje (tzv. *cantref*) a stále si ponechával vůdčí titul. Neexistovalo žádné pravidlo, podle kterého šlo určit, kdo bude nástupcem trůnu. Jedince musel být uznán širším obyvatelstvem.¹²⁴ Stále existoval pozůstatek z 5. století, cosi jako titul nadkrále, který pod sebou mohl sjednocovat vícero samostatných celků jinak náležící menším králům. Jinak měl ale král institucionální funkci a sjednocoval svou jinak atomizovanou zemi. Právně ale neměl jakoukoliv moc svým podřízeným cokoli přímo nařizovat, nebo operovat s jejich vlastní půdou. Jeho největší moc tkvěla v autoritě, která se odvíjela od jeho schopnosti scelovat obyvatelstvo a bránit zemi před nepřítelem. Waleská raně středověká společnost nepotřebovala vznešeného politika, ale silného vojevůdce zajišťujícího bezpečí a blahobyt pro jinak svobodné obyvatele jeho království.¹²⁵

---

122 První zákoníky byly sepsány v roce 928 za vlády Hywella Dobrého a stáli na základě kmenových zvyklostí a úzu z časů minulých. Originální přepis se nám nedochoval, ale ve 12. a hlavně pak následně ve 13. století za vlády Llywelyna ap Iorwertha a Llywelyna ap Gruffudda došlo k jejich revizi. Pro hlubší analýzu právních pramenů viz PRYCE, Huw, *Lawbooks and Literacy in Medieval Wales* IN: *Speculum*, vol.75, No. 1. Chicago: University of Chicago Press, 2000.

123 JENKINS, Dafydd, *A Lawyer Looks at Welsh Land Law* IN: *Transactions of the Honourable Society of Cymmrodorion*, London: Transactions of the Honourable Society of Cymmrodorion, 1967, 228-230.

124 LLOYD, *A History of Wales*, vol. I, 308-310.

125 CHARLES-EDWARDS, T.M. *Wales and Britons*, 318-337.

V raném středověku pak bylo pro tyto vladaře typické svůj původ odvíjet o minulosti spojené s římským impériem, což bylo vzhledem k ostatním evropským státům pozoruhodnou výjimkou. Například Merovejci odvozovali svůj bájný původ od mořského monstra quinotaura a i jejich raně středověký systém byl postavena na vlastních germánských zákonících a zvycích, nikoliv na kontinuálním převzetí římské správy.¹²⁶ Anglosaské kmeny vesměs odvíjeli svůj původ od Hengesta a Horsy, kteří podle všeho pocházeli přímo od severského boha Ódina.¹²⁷ I to dokazuje vůli raně středověkých Walesanů stále zůstat v kulturním propojení s pozdně antickou imperiální strukturou. Stejně pak, jako bylo v 5. století třeba dokázat, že vladař svým původem pochází z římské nobility, aby získal legitimitu, musel waleských vladař dokazovat obdobným způsobem svůj rodový původ, aby nebyl považován za tyrana. Tento genealogický prvek se hluboko zakořenil do waleské středověké tradice a vymizel až prakticky po ovládnutí Walesu Angličany v roce 1284.

3.4. Waleská církev

Když jsme si tedy ukázali kulturní i náboženskou kontinuitu mezi pozdně antickým Římským impériem a raně středověkým Walesem, je třeba si konečně také představit samotnou waleskou církevní strukturu v 6. století. Její počátky nebyly vzhledem k politické situaci na Ostrovech nijak lehké. Tlak ze strany Anglosasů, Irů a Piktů stále pokračoval a během 5. století se situace nestabilizovala. Samotný Wales byl rozdrobený na menší autonomní územní celky a nebyl schopný se sjednotit a efektivně bránit proti příchozím nájezdům. Každý hrál sám za sebe, a podobné to tomu bylo také u církve. Ani ta neměla ucelenou formou, jednotnou liturgii a dogmatické stanovy. Neexistovala žádná hlava waleské církve a když bychom chtěli být hodně doslovní, neexistovala prakticky ani žádná waleská církev. Jedná se pouze o označení souborů křesťanských komunit na jednom území. Představu o jednotném církevním systému máme hlavně z velké části kvůli tomu, že většina písemných pramenů a legend vypovídající o tomto období pochází až z vrcholného středověku. Za prvé se jednalo o dobu po roce 768, kdy Wales oficiálně ustoupil canteburskému arcibiskupství,¹²⁸ což vedlo k celkové proměně waleské církevní struktury. Prameny tak mohli z kulturně-mocenských a jak bychom dnes nazvali „propagandistických“

---

126 Viz kapitola WOOD, Ian N. *Deconstructing the Merovingian Family* IN: CORADDINNI, R., Diesenberg M., REIMITZ, H. *The Construction of Communities in the Early Middle Age*, Leiden: Brill, 2002. Jinak 9 kapitola v FREDEGAR, *Fredegarii et Aliorum Chronica. Vita Sanctorum*, ed. by KRUSCH, Bruno, Hannover: Imprensis Bibliopoli Hahniani, 1888.

127 BEDA, *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*, 30.

128 Jednalo se o spor ohledně datace Velikonoc, který byl pro Walesany podstatným podstatným kulturním důkazem odlišnosti jejich církve od té anglosaské. *Annales Cambriae* ed. by WILLIAMS, John, London: Longman, Green, Longman and Roberts, 1860. Historici tímto rokem oficiálně zakončují „Dobu světců“ a konec waleské keltské církve. Wales následně přijímá římské katolické učení. DAVIES, John, *A History of Wales*, 79.

důvodů nemusí odpovídat historické skutečnosti. Druhým důvodem je také snaha ze strany církve v 11. století reformovat a posílit západní církevní strukturu, k čemuž měl pomoc krom jiného kult světců a vznik nových legend a pramenů.¹²⁹ K samotným pramenům je proto třeba přistupovat s určitým historickým nadhledem a nebrat je doslovně. Naopak nám více pomůže přiblížit se historické skutečnosti analýza kulturně-spoločenských a politických poměrů v daném období ve Walesu.

3.4.1. Monasticismus

Waleská rané středověká církev měla s největší pravděpodobností monastický základ, což znamená, že představený kláštera (opat) byl hieraticky nadřazený biskupům, děkanům, kněžím a dalším výkonným členům církve. Jejich existence byla tedy základním pilířem waleské církevní organizace, ovšem také strukturální podoby celého raně středověkého Walesu. Postavení opata mělo velice specifickou formu a bylo spojena jak s kultem světců, tak s pozicí kmenového náčelníka. Klášterní komunita se nezaobírala pouze náboženskými záležitostmi, ale ve většině případech zajišťovala i každodenní potřeby okolního obyvatelstva, které pod daný klášter spadalo. Nelze si představovat tuto klášterní komunitu jako například komunitu benediktinského řádu, či dokonce komunitu vrcholně středověkých minoritských řádů. Kláštery v žádném případě nemusely být pouze kontemplativního rázu, nedá se dokonce tvrdit, že byly čistě náboženského rázu. V době 5.-7. století byla linie mezi světskými a církevními záležitostmi o mnoho tenčí, než v pozdějších dobách a tento fakt nám taky pomůže lépe pochopit celé schéma waleského monasticismu.¹³⁰

Budeme-li se ptát, jak se klášterní kultura dostala na Ostrovy, budeme se potýkat s nedostatkem hmotných důkazů o jejich rané existenci a zůstanou nám pouze vedlejší zmínky v pozdějších písemných pramenech. Existují dvě základní teorie o původu klášterního hnutí v Británii: latinská a východní. Latinská teorie předpokládá, že se monasticismus dostal do Walesu za Germania z Auxerre, který aby posílil ortodoxní pozici proti pelagianismu, nechal zde vystavit několik klášterů. Zároveň pracuje s hypotézou, že svatý Patrik byl žákem Martina z Tours a že i jeho rozšiřování klášterních komunit v Irsku má svůj základ v římském ritu. Teorie východního původu je vypracovaná hlavně na faktu, že v keltském křesťanství se operovalo s rozdílnou datací svátků velikonočních, než v církvi latinské – s datací pocházející z východokřesťanského pojetí.¹³¹

¹²⁹ Pro podrobnější analýzu viz kapitola *Reform, the East, Crusade* IN: LOGAN, Donald F. *A History of Church in the Middle Ages*, London: Routledge, 2013.

¹³⁰ Viz níže v kapitole o jednotlivých světcích

¹³¹ WILLIS-BUND, J.W. *The Early Welsh Monasteries* IN: *Archeologica Cambrensis*, vol. VIII, No. XXXII, 1891, 264-265

Toto pojetí si však pravděpodobně přinesli s sebou britonští biskupové po koncilu v Arles, tedy nějakých sto let před waleskou monastickou praxí. Dobové prameny přímo nepotvrzují pořádně ani jednu možnost. V následném období se waleská církev formovala na základě vlastní kmenové struktury, takže je pochopitelné, že i římské prvky v monasterismu musely jít stranou. Latinská monastická praxe tedy s waleskou nemohla být totožná, k čemuž nás vedou dvě hypotézy: 1) Že po narušení vztahů Británie s Římem Britonci vůbec nemuseli latinskou monastickou praxi znát 2) Že pokud nedošlo k tak silnému narušení vztahů, či k jeho znovuoobnovení v pozdějších letech, tak následný vývoj individuality po roce 410 ve waleském podvědomí by takovou praxi ani nepřijal. Východokřesťanská verze stojí na tezi, že by Ostrovy dále měly nějakou vazbu na východní svět, tu však dochovanou nemáme. Je proto na místě tázat se, zda-li podobnost s klášterním životem nemůže být čistě náhodná a že klauzurní systém, ze kterého se následně vyvinula ostrovní monastická praxe, nebyla zprvu podmíněna nutností uzavření se před světem nikoliv z otázky spirituální, ale z otázky bezpečnosti.

Základními stavebními jednotkami byly *llans*. Přestože se toto pojmenování využívalo hlavně pro označení kláštera, v určitých pramenech lze sledovat, že se tak dá označovat i kostel jako takový. Pojem *llan* se tak stal součástí pojmenování obcí, která vyrostla na základě předešlé lokální monastické činnosti (Llanelli, Llandovery atd.).¹³² Pro pojmenování církve jako takové, či církevní komunity se využívá pojem *eglwys* (pravděpodobně s kořeny v lat. *ecclesia*).¹³³ Nelze si představit, že by *llan* byl stavěn podle určitého úzu. Jednalo se o kamennou stavbu, kolem které s bylo velikou pravděpodobností vystavěno mnoho dřevěných budov. Kolem celého toho komplexu byl vystavěn jakýsi obranný systém - mohlo se jednat buď o dokola vystavěnou kamennou zeď, ale také pouze o val či příkop. To však bylo pouze centrem celé klášterní komunity. Za obranným systémem dále žil lid, který ke klášteru náležel. V Irsku se na rozdíl od Walesu dochovaly prvky obranných systémů u klášterů, ve Walesu sice ne, ale jsou o nich zmínky v životech jednotlivých světců. Těmto opevněným komplexům se následně říkalo *rath*, což může být také ekvivalentem državy či pevnosti.¹³⁴ Celková vizáž kláštera nám v dobovém kontextu nemůže připadat nijak zvláštní. ‚Doba temna‘ je historické období naplněno permanentně se opakujícími konflikty. Gildova *De Excidio Britanniae* v pasážích věnovaných dobové politické situaci prakticky nemluví o ničem jiném než o vojenských střetech, dynastických problémech či jiných druhů krizí vypovídajících o chaotickém období následovaném po odchodu Římanů. Pokud se církev nemohla

132 LLOYD, J.E. *A History of Wales, vol. I.* 148-149, 207.

133 WADE-EVANS, A. *Welsh Medieval Law: Being a text of the Laws of Hywell the Good*, Oxford: Clarendon Press, 1909, 343

134 BARING-GOULD, S. *The Celtic Monasteries IN: Archeologia Cambrensis, 5th series, vol. XVII, no. LXVIII*, 1900, 266-267.

spolehnout na světskou ochranu, musela začít budovat vlastní vojenský systém, který danému území mohl zajistit zázemí pro další šíření víry, a tedy celkovému rozvoji křesťanství na Ostrovech. Nejednalo by se o nic neobvyklého, koneckonců na kontinentě církevní vůdci s vojenskými jednotkami také operovali.¹³⁵ Zajištění bezpečnosti bylo silnou motivací pro obyvatelstvo, aby se ke klášterním komunitám připojovalo a tohle je pravděpodobně nejdůležitější aspekt ke vzniku tzv. kmenů světců. Kmen světce byl prakticky to samé, co klasický kmen, až na to, že místo náčelníka stál v čele světec-opat, kterému náležela i půda na které byl vystavěn klášter.

Zároveň by to také odpovídalo tradiční římské struktuře. Jak už jsme si řekli, v pozdně antické církevní struktuře hrály nedílnou součást římské vily, které byly jak imperiálními správními celky, tak se zde také konaly mše. Na podobném principu mohly fungovat i tyto raně středověké kláštery/pevnosti, které v sobě kombinovaly jak funkci světskou, tak církevní. Kontinuitu částečně dokazuje také archeologie. Například v Llandough se našly pozůstatky hřbitovu dokazující aktivitu kláštera v 5. nebo 6. století. Zajímavý je objev v tom, že o pouhý kousek dále na jih stála bývalá římská vila a že lze sledovat kontinuální přechod mezi pozdně antickým a raně středověkým osídlením.¹³⁶

Informace, že klášter byl z právního hlediska samosprávním prvkem, velice pravděpodobně nemusely být pravdivé. Tyto informace pocházejí například ze *Života svatého Teila*, podle kterých jím byla darována půda od náčelníka, který se později stáhl do ústraní a náčelníkův protégé,¹³⁷ který se v budoucnu měl stát představeným kmene, podstoupil v klášteře učení. Prameny však nejsou dobové, a naopak spíše vypovídají o době ve které byly napsány, tedy o 12. století. Na základě legendy mělo dojít ke klášterní nezávislosti na světské moci a podpořit tak i jeho postavení ve středověké společnosti.¹³⁸

V čele každého kláštera stál opat, který nefungoval pouze jako představený dané komunity, ale jako nejvyšší autorita lokálního církevního života. Na nezávislosti samotného opata závisela také nezávislost celé komunity. Nedá se říct, že by opat vždy operoval bez jakékoliv závislosti na kmenu, ke kterému náležel. Úkolem klášterů bylo vychovávat biskupy a kněze, kteří měli zajišťovat funkci církevní autority mezi ostatními královstvími a kmenovou elitou. V pozdně antické době a

---

135 Viz výše.

136 Viz HOLBROOK, Neil, THOMAS, Alan, *An Early-Medieval Monastic Cemetery at Llandough, Glamorgan: Excavation in 1994* IN: *Medieval Archeology*, vol. 49, issue 1, Milton Park: Taylor and Francis, 2005.

137 Náčelník si svého nástupce volil a následně protěžoval, to ale nutně neznamenalo, že se daný člen kmenu stal jeho náčelníkem. Volba náčelníka závisela na celém kmenu. Pro hlubší analýzu lenních a právních vztahů ve středověkém Walesu viz určité kapitoly v SEEBOHM, Frederic, *The Tribal System in Wales: Being Part of Inquiry into the Structure and Methods of Tribal Society*, London: Longmans, Green, 1895.

138 SEEBOHM, 1895, 175-177.

raném středověku mělo každé větší město vlastní diecézi a tedy i vlastního biskupa.¹³⁹ Ve Walesu ovšem nemáme žádné zmínky ze 6. století o diecézích, či obdobném rozdělení církevní správy. Biskup byl tedy ve waleské církvi představený kněžím a zároveň se staral o církevní správu za hranicemi území spravované opatem, tedy na jiných autonomních celcích, kam se ovšem šířilo křesťanství z daného kláštera.¹⁴⁰ Dělal tedy vlastně jakousi církevní spojku mezi královstvím nebo cantrefem a mateřským klášterem. Neměl ale už světské a politické pravomoci, jelikož území spadalo pod správu někoho jiného.

Úplné autonomie dosahovali pouze opati, kolem kterých byl shromažďován kmen světců a který tedy nemohl být nijak vázaný vazalským systémem k jinému kmenu, protože byl prakticky sám kmenovým náčelníkem. To jsou opati tzv. mateřského kláštera (*tyr gwelyog*), který byl v hierarchické pozici postaven na nejvyšší příčce a z autoritativního pohledu mu podléhali všechny ostatní kláštery a kostely následně vzniklých z jejich iniciativy. Majetek nově vzniklých klášterů a kostelů však již vlastnický nenáležel opatovi-světci a ten na nich nemohl plně uplatňovat svou moc. Půda, a tedy i lid, už dále náležel kmenu, který půdu klášteru daroval (*tyr corrdlan*). Opat nově vzniklého kláštera byl tedy nejprve členem daného kmenu a až následně církevním hodnostářem a vykonavatelem vůle opata-světce. Tyto kláštery se dělily na čtyři typy zde seřazené podle hieratické pozice: *annoit* (založen přímo daným světcem), *dalta* (založen některým z členů původní komunity), *compairche* (klášter zasvěcený světci na jehož učení odkazoval) a *cill* (klášter, či kostel plnící základní potřeby pro věřící, ovšem prakticky bez správní moci).¹⁴¹

3.4.2. Světci

Už pouhý pojem „světec“ nabývá jiného významu v keltských církvích a v církvi latinské. Každá církev má své světce, otázkou ale je, jak k nim přistupuje a jak je jako světce uznává. V Římě má kult světců tradici rozdílnou od kultu ostrovních světců. První římské kultury byly spojeny s mučednictvím a následným uctívání těl uložených v katakombách.¹⁴² Za pontifikátu papeže Damasuse I. došlo k vytvoření oficiálního seznamu světců, který fungoval jako jakési paradigma pro mučednický kult ortodoxní církve. Ten vznikl v reakci na mnohá heretická učení, která se sama nazývala šířiteli pravé víry, a to i za pomoci mučednických kultů uznávaných pouze

---

139 SUCHÁNEK, DRŠKA, *Církevní dějiny: Antika a středověk*, 129.

140 CHARLES-EDWARDS, T.M. *Wales and Britons*, 583- 598.

141 WILLIS-BUND, J.W. 1891, 269-271

142 Pro hlubší analýzu toho, za jakých podmínek a proč docházelo ke kanonizaci viz kapitola KRITZINGER, Peter, *The Cult of Saints and Processions in Late Antiquity and Early Middle Ages* IN: SARRIS, DAL SANTO, BOOTH, *An Age of Saints? Power, Conflict and Dissent in Early Medieval Christianity*, Leiden: Brill, 2011.

jimi samotnými.¹⁴³ Pozdně římská křesťanská věřila, že těla či části těl „křesťanských hrdinů“ mají jistou nadpřirozenou moc, kterou svojí přítomností propůjčují okolí. Hmotná přítomnost spojená s uctíváním měla pomoci tzv. „naklonit si Boha na vlastní stranu“. Tento kult následně vedl ke stavbě svatyní, které sloužily jako shromaždiště křesťanů, nebo se staly cílem poutníků.¹⁴⁴ Toto transcendentální pojetí světců je pro římskou kulturu typické a je podstatnou součástí katolického učení až do dnešní doby. Systém specifického zaměření daných světců v mnoha případech ještě podepřen lokálním charakterem vytváří určitou síť, kterou berou jednotliví křesťané jako morální ukazatel a vzor. Pozdně antický a raně středověký křesťan se s ním mohl jednoduše identifikovat, protože mučednictví je přece jenom čin, kterého je schopný každý člověk silné víry.

V keltských pramenech najdeme pojmenování „svatý“ velice zřídka. Je velice pravděpodobné, že na Ostrovech pojmenování „svatý“ bylo synonymem pro „křesťan.“ To ovšem neznamená, že každý křesťan v keltské církvi byl zároveň svatým. Tento „titul“ náležel pouze předním osobnostem v dané komunitě. Keltští křesťané se nikdy v modlitbách neobraceli ke svým světcům, nikdy neuchovávali jejich ostatky a nikdy jim nestavěli žádné svatyně. Nebyli nikdy ani oficiálně kanonizováni. Jejich svatou pozici zajišťovalo celkové podvědomí obyvatelstva o jejich výjimečné pozici v křesťanské komunitě, které předsedali a spravovali jí. Až do uznání kanonizace papežem a jejich přidání na listinu světců keltští světci nebyli patrony jakékoliv činnosti, oplývali vlastně pouze charakterem lokálního komunitního vůdce. Tento charakter byl spojen s kláštery, které zakládali a následně z nich rozšiřovali svoje učení do širšího kraje. Právě jejich spojení s kláštery, které měly v keltské církvi z organizačního hlediska nejdůležitější pozici, jim vyneslo pojmenování „svatý.“ Pojmenování tedy nosili církevní autority, které byli spojeni se šířením víry a následnou organizační činností církevních obcí.¹⁴⁵

3.4.2.1. Illtud

Jeden z prvních známých waleských světců Illtud je dle tradice uznáván jako zakladatel monastické tradice ve Walesu. Narodit se měl na konci 5. století a zemřít někdy v polovině 6. století, kdy v Británii zuřil tzv. „Žlutý mor“. Jeho jméno je hlavně spojováno se založením kláštera Llantwit Major v Glamorganu, tedy s jedním z center waleské církve. Podle díla *Život svatého Illtuda* mělo být jeho učení ovlivněno Germaniem z Auxerre, jehož měl být žákem. Jeho činnost

143 SAGHÝ, Marianne, *Pope Damascus and the Beginning of Roman Hagiography IN: Promoting the Saints: Cults and Their Contexts From Late Antiquity Until the Early Modern Period: Essays in Honor of Gábor Klaniczay for His 60th Birthday*, Budapest: Central European University Press, 2011, 2-3.

144 GILLIAN, Clark, *Christianity and Roman Society*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 57-58.

145 WILLIS-BUND, J.W. 1897, 411-418.

měla začít již v Bretani a odsud se dále posunout do Cornwallu a následně do Walesu. Poté co přistál na Ostrovech se měl stát rytířem a oženit se, ovšem podle legendy se dal zpět na církevní kariéru tehdy, když potkal svatého Cadoca (jiného Cadoca než toho, který žil následně v 6. století). Zároveň měl být bratrancem krále Artuše a po převezení Svatého grálu do Cornwallu měl být jedním z jeho strážců.¹⁴⁶ *Život svatého Illtuda* je ovšem dílo sepsané ve 12. století a jeho skutečná vypovídající hodnota je přinejmenším spekulativní. Pokud bychom chtěli pramen z bližší doby, museli bychom se podívat do *Života svatého Samsona z Dol* s největší pravděpodobností ze 7. století.¹⁴⁷ *Život svatého Illtuda* zcela očividně čerpala primárně z tohoto pramene a v několika věcech se tak shodují. Například v tom, že Illtud byl skutečně učněm Gemrania z Auexerre, což by na první pohled mohlo podporovat teorii, že monastickou praxi na Ostrovy přivezl právě on. Illtud ale podle legend od Germania nenaučil být mnichem, ale knězem. Větší smysl by tak dávalo, že se jedná o alegorické vyjádření toho, že Illtud za svého mládí přijal ortodoxní podobu křesťanství, kterou na Ostrovech Germanius kázal, nikoliv oblíbenější pelagianismus vyznávaný světskou ostrovní nobilitou. Ve skutečnosti se Illtud a Germanius ani nemuseli nikdy osobně potkat. Přestože tento příběh je hlavně legendou, může nám pomoci se základní charakteristikou Illtudova organizačního působení. Illtud podle legendy nepřistupoval k mnišství čistě jako ke kontemplativnímu způsobu života. Je zároveň jasné, že byl primárně světskou autoritou a až následně mnichem a takovým způsobem jistě postupovaly i kláštery zasaženy jeho učením. Pokud tomu tak bylo a byl nejdříve členem nobility a legendy z něj následně udělali rytíře, bylo by logičtější, že by si zvolil spíše pelagianismus než ortodoxii. Illtud ale očividně udělal jinak a proto byl spojován spíše s postavou Artuše, odpůrce Vortigerna a pelagianismu.

Jeho organizační schopnosti museli být značné, o tom svědčí rozšíření jeho působnosti na území jihovýchodního Walesu. Pokud oplýval jistou vojenskou silou, jako například Cadoc,¹⁴⁸ je jisté, že jeho nezávislost na kmenových uspořádáních a světské moci nemusela být zásadně podepřena pouhou donátorskou podobou, ale že mohla vykazovat i určité prvky světského uspořádání. Jedním z takových důkazů by mohlo například být, že na rozdíl od jiných klášterů se nenašly žádná svědectví o darování půdy svatému Illtudovi, přestože u svatému Cadocovi, který byl s určitostí Illtudovým učením zasažen, již zmínky o donátorské činnosti máme.¹⁴⁹ Je tak možné, že

---

146 Viz jeho *Vita* v WADE-EVANS, A.W. *Vitae Sanctorum Britanniae et Genealogiae*, Cardiff: Cardiff University Press, 1944 a BARING-GOULD, Sabine, *The Lives of the British Saints: The Saints of Wales and Cornwall and such Irish Saints as have dedication in Britain vol.III*, Londýn: Honourable society of Cymmrodorion by C.J. Clark, 1907, 303-318.

147 Pro práci využita kritická edice TAYLOR, Thomas, *The Life of Saint Samson of Dol*, London: The Society for Promoting Christian Knowledge, 1925.

148 Viz dále.

149 SEEBOHM, Frederic, 1895, 203.

jeho klášter, který by logicky musel být mateřským, ležel na jeho dědičné půdě a autonomně ho spravoval.

3.4.2.2. Gildas

Podle pramenů vzešlo z Illtudova kláštera učení, které ovlivnilo celé území obydlené Britonci. Mezi jeho žáky se počítá například Samson z Dol, Cadoc ale také historik a mnich Gildas. Ten ale konkrétně svého mistra ve svém díle nikdy nejmenuje, což je minimálně překvapivé. To že je jeho učněm vychází až z Gildova životopisu sepsaného v Bretani někdy v 10.století.¹⁵⁰ I Gildas původem pocházel z urozené rodiny, podobně jako Illtud. Na rozdíl od něj se ale rozhodl zanechat světského života a žít čistě život mnicha a učence. Důvodů může být několik, jisté ovšem je, že oproti Illtudovi nevlastnil ani nespravoval žádný klášter. Jeho světské povinnosti vůči klášteru/*rathu* neexistovaly a jelikož nedisponoval žádnou půdou, neměl ani žádnou reálnou moc.

Při analýze jeho díla *De Excidio Britanniae*, tedy prakticky jediného soudobého písemného pramene z doby temna, si krom jde všimnout několika věcí. Za prvé, jeho dílo primárně není kronikou, ale spíše kázáním. V první části ale Gildas analyzuje historické události na Britských ostrovech od příchodu Římanů až po 6. století. Sám svoje dílo definuje jako „*historia*“ a i Beda mluví o Gildovi jako historikovi,¹⁵¹ přestože se jedná spíše o doplňující obsah potvrzující jeho následné teze. Primární myšlenkou ale je kritika odklonění britonské/waleské společnosti od bývalé římské kultury a politiky a transformace v „barbarskou“ společnost. Gildas definuje „dobu temna“ jako období chaosu, permanentních konfliktů mezi Britonci/Walesany a ostatními ostrovními kulturami a odklonění se od pravé formy křesťanského života. Situace v jeho očích dospěla až k takovému extrému, že ho donutila emigrovat do Bretaně, kde si následně založil vlastní klášter a na Británii téměř zanevřel.

Je samozřejmě diskutabilní, jak moc jeho dílo odráží historickou skutečnost, vezmeme-li v úvahu, že je silně kritické a subjektivně pojaté. Zvláštní ale například je, že přestože je Gildas podle vlastního životopisu mnichem, sám to o sobě za celé dílo nenapíše. Ani Beda ho tak ve svých *Církevních dějinách* nejmenuje. Je pochopitelné, že autor na něco takového ve svém díle neupozorňuje, co už je ale méně pochopitelné je, že se Gildas prakticky nijak nezmiňuje o mnišském životě na Ostrovech. Ani jednou ve svém díle nepoužije slovo „klášter“ (*monasterium*),

---

150 Viz úvod k *Vita Gildae, I.* IN: *The Lorica of Gildas*, ed. by WILLIAM, Hugh, London: Honourable Society of Cymmrodorion, 1899, 317-321.

151 THOMPSON, E.A. *Gildas and the History of Britain* IN: *Britannia, vol. 10*, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1979, 203.

ani žádný jeho ekvivalent nebo synonymum. Celkový předpoklad o jeho mnišské minulosti tak vychází pouze z pozdějších pramenů a interpretace historiků, kteří odkazují na jeho učení u Illtuda. Pokud bychom ale přijali myšlenku, že Illtudovo učení bylo pouhou metaforou pro ortodoxní formu křesťanství, nikoliv řeholí nebo souborem dogmat, tak je také možné, že Gildas pouze vyznával ortodoxní typ víry, nikoliv pelagianismus nebo jiný ritus. Tomu by i nasvědčovala jeho kritika britonsko/waleské společnosti, která se „odklonila“ od původního vyznání. Ve Walesu bylo praktikována jak ortodoxní praxe a pelagianismus, tak také jiné učení.¹⁵² Tato teorie tak naznačuje, že v 6. století mohl být mezi Walesany pelagianismus ještě stále silně zakořeněn a že pouze z klášterů, jejichž základ vychází z Illtudova učení, se šířilo ortodoxní pojetí křesťanství.

3.4.2.3. Cadoc

Cadoc se narodil na konci 5. století do královské rodiny krále z Gwynllwg a jeho choti, princezny z Brycheiniogu. V mládí byl poslán do kláštera v Caerwentu a stal se z něj mnich. S jeho jménem je spojena výstavba kláštera Llancarfan na jihu Walesu. V jeho okolí, dále na jihozápad a na sever do Breconu pokračovala výstavba nových klášterních sídel, ve kterých bylo následně provozováno Cadocovo učení. Mezi nejvýznamnější patří například Llanfeithin, Llangadog, či Llansawel. Jeho monastická činnost se dále rozvíjela v Cornwallu a ve Skotsku.¹⁵³

Po smrti svého otce Cadoc zdědil jeho království, ovšem ani kvůli tomu neopustil mnišskou činnost. Nikdy nebyl zastáncem radikálního systému mnišství a skutečnost, že se ujal i povinností světského rázu o leccčem vypovídá. V raně středověkém waleském prostředí nebyl ještě tak veliký rozdíl mezi světskou a církevní integritou a operování s vojenskými jednotkami bylo dobově nezbytné. Je nám známo, že Cadoc určitý počet vojenských jednotek měl a na území svého království s nimi operoval.¹⁵⁴ Přímo pod Cadoga spadalo přibližně 300 učňů, nemluvě o dalších lidech ke klášteru náležejících.¹⁵⁵ Cadog byl s určitostí ovlivněn učením svatého Illtuda, obě jejich hlavní kláštery Llantwit Major a Llancarfan byly od sebe asi 10 kilometrů. Po Synodě v Breffi pak v Glamorganu zásadně převažoval Cadocův politický i církevní vliv.¹⁵⁶

Donátorská činnost spojená s věnováním půdy a dalších, většinou movitých, objektů vypadá na první pohled spíše jako lenní vztah než forma daru. Na jednom z písemných pramenů lze

---

152 Viz dále k synodě v Llandewi Breffi.

153 BARING-GOULD, Sabine, 1907, 14-19. Informace o jeho životě jsou čerpány z *Vita Sancti et Passio Sancti Cadoci*, který ovšem pochází z přelomu 11. a 12. století.

154 MORRIS, John, *The Age of Arthur*, 369-370.

155 BARING-GOULD, Sabine. 1900, 268.

156 Viz níže.

sledovat, jak taková „donátorská činnost“ přibližně vypadala.¹⁵⁷ Cadocův žák Elli (Cadocem přímo v listině jmenovaný jako Mach Moilus) daruje půdu svému mistrovi, který na něm následně nechá vystavět ze svých financí kostel (klášter). Elli se za to zavazuje plnou poslušností Cadocově rodinně (nikoliv jenom Cadocovi osobně), finančním darem a příslibem modliteb za jeho rod. Cadoc ho s díky jmenuje představením kláštera a příslibí alianční pomoc. Přestože pomoc není přímo popsána, Seebohm se domnívá, že se nejedná o klasickou pomoc ve formě dodávek jídla a jiných potřebných věcí, že listiny zabývající se takovouto pomocí jsou popsány diametrálně jinak.¹⁵⁸ Tohle je jasným důkazem toho, že Cadocova monastická činnost měla také v praxi funkci politickou. Nedělitelnost královské a opatské funkce v osobě Cadoca tak dochází symbiózy – čím více se šíří křesťanství vycházející z jeho misijní činnosti, tím se také rozšiřuje jeho mocenský vliv v jihovýchodním Walesu a následně i dále.

3.4.2.5. David

Svatý David se narodil přibližně před rokem 500 ovšem datum jeho úmrtí je nejisté. Jeho otec byl pravděpodobně Cedig, král Ceredigonu, potomek severowaleského krále Cuneddy. Jeho matka, známá pod jménem svatá Nonna, pocházela pravděpodobně také z urozeného waleského rodu. Je možné, že matka byla dědičkou půdy v Ceredigonu a spravovala klášterní sídla a jiné správní celky.¹⁵⁹ Pokud David vyrůstal v takovémto prostředí, je pochopitelný jeho následný entuziasmus pro zakládání nových klášterů po celé zemi a v jejím okolí. Zároveň mohl David být vzhledem k svému původu lokální autoritou, kterou bylo z praktického hlediska hodno následovat a zajistit si tak bezpečí v chaotické době plné bojů. David se podle všeho narodil v podobných poměrech, jako jeho soused Cadoc a je možné, že se oba střetávali na poli politické konkurence.

Byl totiž zastáncem asketického mnišství. Jeho učení bylo ovlivněno egyptským monasticismem a pozice mnicha měla být duchovním způsobem nadřazená lidskému způsobu života. S jeho učením byl často spojován pojem *meliores* (lepší, čistější). Skutečného osvobození od chaosu okolního života podle Davida šlo pouze praktikováním askeze a kontempace. Jedno z jeho mott bylo například: „Ten, kdo nepracoval, neměl by ani jíst.“ Tento myšlenkový směr mohl vzniknout jako následek chaotické doby, do které se David narodil a kdy bylo třeba velkého úsilí pro udržení stabilní komunity. V dobách neustálých konfliktů byla podle něj jediná možnost, jak se

---

157 Jedná se o manuskript známý pod názvem *Cotton MSS Vespasian A* pocházející z poloviny 8. století, část jeho opisu a následného překladu byl převzat ze SEEBOHM, 1895, 205-206.

158 SEEBOHM, 1895, 206-210.

159 JONES T.T. *Saint David* IN: *National Library of Wales Journal*, cyf. 20 rh. 3, 1978, 213-215. Jones vychází hlavně z tradičního pojetí života svatého Davida, a tedy z Rhygyfarchova *Života sv. Davida*.

co nejvíce přiblížit k Bohu, a to tak, že se izoluje a tím se prakticky nadnese nad zbytek obyvatelstva.¹⁶⁰ Je známo, že svatý David byl také zván jako *Aquaticus*, a to, protože k jeho kontemplativní přípravě patřilo pití studené vody. V této metodě však nebyl ojedinelí. V západní části Walesu existovala sekta, která se nazývala *Dyfrwyr/Aquatici*, kteří tuto metodu přebrali právě z Egypta a je velice pravděpodobné, že tímto učením byl David zasažen.¹⁶¹

Zásadním mezníkem v Davidově životě byla Synoda v Llanddewi Brefi. Tuto synodu opat a již i biskup David sám svolal někdy mezi lety 560 až 569 a přestože se většinou udává jako její hlavní téma problém pelagianismu, mohlo se jednat pouze o jedno z probíraných témat. Davidovo „nové“ hnutí monasticismu s centrem v Ceredigonu a se pravděpodobně dostávalo do dogmatických sporů s mnoha jinými autoritami britských církví, hlavně s Cadocem sídlícím v blízkém sousedství. Přesný průběh synody nám není známý, ovšem jsou nám známy jeho důsledky. Odmítnutí pelagianismu a dogmatický souboj s ním v Llanddewi Brefi vrcholil a dokazuje nám tedy určitou dogmatickou jednotu i mezi diferencemi jednotlivých britských církví. Dále dochází k posílení Davidově pozici a jeho hnutí, ale také posílení jeho správní působnosti na západě Walesu a vytvoření oblastní následně známé jako Saint Davids. Je také možné, že došlo k určitému povýšení Davida na obdobu „většího biskupa“ a že dále získal dohled nad církevní správou celého Ceredigonu.¹⁶² To by v zásadě znamenalo, že se naprosto oprostil od církevního vlivu svého souseda (jestli tam tedy v praxi vůbec nějaký byl) a stal se tak suverénní autoritou s vlastní dogmatickou praxí aplikované na svých poddaných. Mohl tedy následně fungovat na stejném principu jako Cadoc, tedy jako církevní autorita a zároveň vladař oplývající vojenskou a světskou mocí.

Zatímco za doby Vortigerna byl pelagianismus formou vymezení se proti latinskému vlivu, o sto let později se stává terčem útoků waleské křesťanské komunity. Přestože vymezení se proti latinské církvi stále zůstává, jedná se již o vymezení z pozice keltsko-ortodoxní církve, která se sama snaží unifikovat a vypořádat se s dogmatickými nesrovnalostmi. A i přesto se domnívám, že se synoda nekonala čistě z dogmatických důvodů. Pokud byli skutečně David i Cadoc opaty a zároveň vladaři waleských království, následné církevní rozdělení vlivu zároveň definovalo také politické a územní rozdělení moci v jižním Walesu. Je tedy možné, že se pelagianismus stal opět pouhou záminkou pro vyřešení politických nesrovnalostí mezi oběma účastníky synody. Dříve

---

160 MORRIS, John, *The Age of Arthur*, 367-369.

161 EVANS, J. WYN, *St. David and St. Davids and the coming of the Normans* IN: *Transactions of the Honourable Society of Cymmrodorion, New series vol.11*, 2004, 8-9.

162 Pro hlubší analýzu viz HOLMES, Bryan, J. *The Synod of Llanddewi Brefi* IN: *Journal of Wales Religious History*, vol. 3, 1995.

pelagianismus rozděloval zastánce římské správy a zastánce domorodého kmenového systému, v 6. století už ale bylo křesťanství dogmaticky zakotveno v ortodoxii a pro „klášterní“ komunitu bylo zcela nepřijatelné. Vzhledem k tomu, že je ale ještě stále probíraným tématem a že z tohoto období máme zmínky i o dalších křesťanských praxích, jako byli například *aquatici*. Stále se nedá waleská církev definovat jako dogmaticky jednotná, a stejně tak jako byla atomizovaná waleská společnost, bylo pravděpodobně v 6. století ještě stále atomizované také waleské pojetí křesťanství.

Závěr

Stejně jako nedošlo skokově k pádu Římského impéria, ani samotný římský odkaz na Britských ostrovech nevyrazil ze dne na den. Za více jak 300 let působnosti se římská správní a kulturní tradice hluboko zakořenila v britonském obyvatelstvu, které pak na ní v následujících dvou stoletích přímo navazovalo. Je třeba si uvědomit, že v pozdně antickém období a raném středověku byla Británie velice nebezpečným a těžko kontrolovatelným územím. Revoltující Britonci a následné nájezdy Piktů, Irů a germánů donutili Římany k vládě nad Británií za pomoci přímé vojenské kontroly. Místní *magistrati a duces* plnili funkci jak politickou a správní, tak také vojenskou. Tím byli schopni kontrolovat jinak nesourodé a chaotické území Británie v pozdně antické době. Zároveň také bylo ostrovní prostředí ideální pro zemědělskou činnost a římské elity, na kontinentě jinak vesměs žijící ve městech, přesídlili na venkov, což vedlo k rozkladu britských *civitates* a rozvoji sítě římských vil. Římsští správci s téměř absolutní správní mocí se tak rozdrobili po celém hlavním Britském ostrově, což způsobilo atomizaci mocenské kontroly.

Naprosto nedílnou součástí římské kultury se v pozdně antické době stalo křesťanská víra, která se zároveň stala kontinuálním ukazatelem pozůstatků římské tradice v následném společenském uspořádání. Křesťanství se stalo trendem rozšiřujícím se hlavně mezi římskou elitou. Specifikem pak je, že se oproti kontinentu víra v Británii šířila převážně na venkově, jelikož zde právě sídlili římské elity. Absence archeologických nálezů kostelů se pak dá vysvětlit poměrně jednoduše, a to tak, že se v pozdně antické Británii stavěly pouze zřídka nebo dokonce vůbec. Ke konání mší sloužily samotné římské vily, které v sobě tak kombinovaly jak světskou, tak církevní funkci. Rozvoj církevní struktury v pozdně antické době v Británii zastavila barbarská invaze v roce 367, která zdecimovala většinu ostrova v době, kdy se v římském impériu začaly stavět baziliky a jiné druhy chrámů. Toto Barbarské spiknutí následně bylo také jedním z důvodů pro pád lokální římské správy a následný odchod římských legií.

V 5. století se společnost postupně začíná proměňovat a nedá se už mluvit o přímé vládě Římského impéria nad Británií. Přesto se domorodí Britonci, kteří převzali kontrolu nad Ostrovy, stále odkazovali na římskou kulturu a tradici. Neutuchající nájezdy Piktů a Irů si ovšem žádaly reálnou podporu impéria, která nepřišla. To způsobila zásadní rozkol obyvatelstva na podporovatele a odpůrce římské politiky. Vůdce odpůrců Vortigern následně vytvořil hybridní systém kmenového raně středověkého systému s římskými kulturními prvky nutných pro jeho přijetí místním obyvatelstvem jako legitimního vladaře. Jedním takovým kulturním prvkem bylo přijetí náboženství římských elit – křesťanství. Odpůrci imperiálního systému ale přijali, v té době již

uznané jako heretické, Pelagiovo učení. Zůstali tak křesťany, ale nikoliv církevně, dogmaticky či jinak závislími na „kontinentální“ ortodoxní církvi, které bylo jinak dříve úzce spjato s Římem a jeho politikou. Pro Britonce se tak snaha Germana z Auxerre vymýtit pelagianismus z Británie mohla jevit nejenom jako čistě duchovní dogmatická záležitost, ale zároveň jako snaha o podkopání jejich nezávislého kulturního a politického uspořádání.

Mezi událostmi z roku 367 a anglosaskou invazí na Ostrovy lze sledovat určité analogické podobnosti. V obou případech příchod cizích kultur zásadní proměnil místní společenský život, v obou případech také došlo k brutálnímu masakru a odlivu obyvatelstva. Podobně jako v pozdně antické době Germáni ve spolupráci s Iry a Pikty zdecimovali místní římskou kulturu a církevní strukturu, tak Anglosasové v 5. století zničili to, co z ní ještě po roce 367 zbylo. Jediné pozůstatky římsko-britonské civilizace se pak přesunuly na západní cíp hlavního ostrova – do Walesu. Vladaři jako Vortigern, Cunedda a Artuš se pak stali mytologickými zakladateli waleských středověkých dynastií. Obdobně pak jako tito bájní králové odkazovali svůj původ od římské nobility, tak waleští vladaři odkazovali na své zakladatele. Genealogie se tak stala nedílnou součástí waleské středověké kultury a Walesané skrz ní dokazovali svoje sociální postavení a majetkové vlastnictví.

V raném středověku, konkrétně pak v 6. století, nic jako Wales reálně neexistovalo. Nejednalo se o žádný jednotný stát, spíše pak o soubor nespočet autonomních celků vzájemně propojených kulturními podobnostmi. Podobně jako byla nejednotná waleská raně středověká správa, tak nebylo jednotné ani místní křesťanské dogma. Krom toho, že zde byl stále ještě praktikován pelagianismus, ani ortodoxní křesťanství šířící se z jižního Walesu nemělo jednotnou formu. Jihowaleské kláštery neplnili v 6. století pouze funkci duchovní, ale zároveň také správní a politickou podobně jako římské vily ve 4. století. Jednotliví opati pak v sobě kombinovali funkci jak církevní autority, tak také vůdce lokální komunity. Prakticky fungovali také jako náčelníci kmene nebo vladaři místního království. Jejich učení se od sebe vzájemně odlišovalo a mohlo zároveň sloužit také jako mocenský nástroj pro získávání politického vlivu ve Walesu. Reálná podoba těchto světců byla v očích historiků následně pozměněna interpretací písemných pramenů z pozdější fáze středověku a vykreslující jejich život na základě dobových, nikoliv historických reálií. Jejich vypovídající hodnota je tak malá a k historické skutečnosti se lze blíže dobrat spíše analýzou raně středověkých waleských společenských a kulturních poměrů.

Bibliografie

Prameny

- *Anglo-Saxon Chronicle*, ed. by SWANTON, Michael London: Phoenix Press, 2000.
- *Annales Cambriae* ed. by WILLIAMS, John, London: Longman, Green, Longman and Roberts, 1860.
- BEDA, *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*, Bell & sons, 1907.
- DAVIES, Sioned, *The Mabinogion*, Oxford: Oxford University Press, 2018.
- FERGUSON, Samuel, *The Remains of St. Patrick, Apostle of Ireland. The Confessio and Epistle to Coroticus*, Dublin: Sealy, Bryers and Walker, 1888.
- FREDEGAR, *Fredegarii et Aliorum Chronica. Vita Sanctorum*, ed. by KRUSCH, Bruno, Hannover: Imprensus Bibliopoli Hahniani, 1888.
- GEOFFREY OF MONMOUTH, *British History* ed. by THOMPSON, Aaron, London: J. Bohn, 1842.
- GILDAS, *De Excidio Britanniae*, ed. by HUGH, Williams, Londýn: Honourable Society of Cymmrodorion, 1899.
- MARCELLINUS, Ammianus, *Rerum Gestarum, XXVII.-XXXI. vol. III.* ed. by ROLFE, J.C. Cambridge: Harvard University Press, 1939.
- NENNIUS, *Historia Brittonum*, přeloženo GILES, J.A. Cambridge, Ontario: Publications Medieval Latin Series, 2000.
- *Notitia Dignitatum* ed. By SEECK, Otto, Berlin: Weidmannsche Buchhandlung (Berolini), 1876.
- *O Boží obci, knih XXII*, přeloženo NOVÁKOVÁ, Julie, Praha: Karolinum, 2007.
- *Reliquiae Sacrae*, ed. by ROTH, Martin Joseph, Oxford: University Press, 1846.
- *The Confession of Saint Patrick*, Grand Rapids: Christian Classics Ethereal Library, 2016.
- *The Life of Agricola and The Germania by Cornelius Tacitus* ed. by ALLEN, W.F. Boston: Ginn and Company, 1913.

- *The Life of Saint Samson of Dol*, ed. by TAYLOR, Thomas, London: The Society for Promoting Christian Knowledge, 1925.
- *The Lorica of Gildas*, ed. by WILLIAM, Hugh, London: Honourable Society of Cymmrodorion, 1899.
- *Vita Germani episcopi Autissiodorensis auctore Constantio* IN: *Krusch, B., and W. Levison (eds.), Passiones vitaeque sanctorum aevi Merovingici V*, MGH *Scriptores rerum Merovingicarum* 7, Hanover and Leipzig, 1920.
- *Vitae Sanctorum Britanniae et Genealogiae*, ed. by WADE-EVANS, A.W. Cardiff: Cardiff University Press, 1944.
- *Vyznání*, přeloženo KOUPIL, KYRALOV, MAREŠ, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2015.
- WILLIAMS, Rowan, LEWIS, Gwyneth, *The Book of Taliesin: Poems of Warfare and Praise in an Enchanted Britain*, London: Penguin Books, 2019.
- ZOSIMUS, *Historia Nova*, London: Green and Chaplin, 1814.

Odborná literatura

- ALLEN, John Romilly, *Romano-British Period and Celtic Sepulchral Monuments* IN: *Early Christian Symbolism in Great Britain and Ireland Before the Thirteenth Century: The Rhind Lectures in Archeology for 1885*, Londýn: Whiting & Co, 1887.
- ALLEN, John Romilly, *The Monumental History of the Early British Church*, Londýn: SPCK, 1889
- AVERY, William T. *The "Adoratio Purpureae" and the Importance of the Imperial Purple in the Fourth Century of the Christian Era* IN: *Memoirs of the American Academy in Rome*, vol. 17, Ann Arbor: University of Michigan, 1940.
- BARING-GOULD, S. *The Celtic Monasteries* IN: *Archeologia Cambrensis*, 5th series, vol. XVII, no. LXVIII, 1900
- BARING-GOULD, Sabine, *The Lives of the British Saints: The Saints of Wales and Cornwall and such Irish Saints as have dedication in Britain vol.III*, Londýn: Honourable society of Cymmrodorion by C.J. Clark, 1907

- BÁRTA, Miroslav, *Sedm zákonů: Jak se civilizace rodí, rostou a upadají*, Brno: Jota, 2021.
- BUSINE, Aude, *Religious Practices and Christianization in the Late Antique City* IN: *Religions in Graeco-Roman World*, Leiden: Brill Publisher, 2015
- BOWES, Kimberley, *Christianization of Villas* IN: *The Roman Villa in Mediterranean Basin, Late Republic to Late Antiquity*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018
- BROADWELL, D.K. *Was Vortigern a Pelagian?* IN: *Proceeding of the Harvard Celtic Colloquium, vol. 15*, Cambridge: Harvard University Press, 1995
- BROWN, Peter, *The Rise of Western Christendom: Triumph and Diversity, 200-1000*, New Jersey: Wiley-Blackwell, 2013
- BURY, J.B. *The Origin of Pelagius* IN: *Hermathena, vol. 13, no. 30*, Dublin: Trinity College Dublin, 1904.
- CAREFOOTE, Pearce J. *Pope Boniface I., the Pelagian Controversy and the Growth of Papal Authority* IN: *Augustiniana, vol. 46, no. 3*, Leuven: Peeters Publishers, 1996.
- CASTLEDEN, Rodney, *King Arthur: The Truth Behind the Legend*, London: Routledge, 2000
- COLLINGWOOD, R.G. *The Roman Evacuation of Britain* IN: *The Journal of Roman Studies, vol. 12*, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1922
- CHARLES-EDWARDS, T.M. *Wales and Britons, 350-1064*, Oxford: Oxford University Press, 2013,
- CLARK, James G. *The Benedictines in the Middle Ages*, Woodbridge: Boydell and Brewer, 2011.
- DAVIES, John, *A History of Wales*, Londýn: Penguin Books, 1994
- DAVIES, Wendy, *Land and Power in Early Medieval Wales* IN: *Past and Present, no. 81*, Oxford: Oxford University Press, 1978
- DOBSON B. MANN J.C. *The Roman Army in Britain and Britons in the Roman Army* IN: *Britannia, vol 4*. London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1973
- DUMVILLE, David, *Saint Patrick*, Woodbridge: The Boydell Press, 1999.
- DUMVILLE, David, *Sub-Roman Britain: History and Legend* IN: *History, vol. 62, no.205*, New Jersey: Wiley, 1977
- ELLIS, T.P. *The Land in Ancient Welsh Law* IN: *Aberystwyth Studies X.:The Hywel Dda Millenary Volume*, Cardiff: University of Wales, 1928

- ELLIS, Thomas Petter, *Welsh Tribal Law and Custom in Middle Ages, vol. I*, Oxford: Clarendon Press, 1926
- ERMATINGER, James W. *The Roman Empire: Historical Encyclopedia vol.2*, Santa Barbara: ABC-CLIO, 2018
- EVANS, J. WYN, *St. David and St. Davids and the coming of the Normans* IN: *Transactions of the Honourable Society of Cymmrodorion, New series vol.11*, 2004
- EVANS, Robert F. *Pelagius, Fastidius and Pseudo-Augustinian „De Vita Christiana“* IN: *The Journal of Theological Studies, New Series, vol. 13, no. 1*, Oxford: Oxford University Press, 1962.
- FORESTEIR, A. MOSS, *The Roman Villa in Chedworth* IN: *Scientific America, Vol. 132 No. 6*, New York, Greenwich: Scientific Americans, 1925.
- FRENCH, W.H.C. *Pagans, Christians and „The Barbarian Conspiracy“ of AD 367 in Roman Britain* IN: *Britannia, vol. 23*, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1992
- FROLOV, R.M. DEMIDOV, P.G. BURDEN-STEVENSON, CH. *Leadership and Initiative in Late Republican and Early Imperial Rome*, Leiden, Boston: Brill, 2022
- GILLIAN, Clark, *Christianity and Roman Society*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004
- GRUFYDD, R.G. *From Gododdin to Gwynedd: Reflection on the Story of Cunedda* IN: *Studia Celtica, vol. 24*, Cardiff: University of Wales Press, 1989
- HEBBLEWHITE, Mark, *Theodosius and the Limits of Empire*, London: Routledge, 2020.
- HINGLEY, Richard, *Not so Romanized? Tradition, Reinvention or Discovery in the Study of Roman Britain* IN: *World Archeology, vol. 40, no. 3*, Abingdon: Taylor and Francis Ltd. 2008
- HOLBROOK, Neil, THOMAS, Alan, *An Early-Medieval Monastic Cemetery at Llandough, Glamorgan: Excavation in 1994* IN: *Medieval Archeology, vol. 49, issue 1*, Milton Park: Taylor and Francis, 2005.
- HOLMES, Bryan, J. *The Synod of Llanddewi Brefi* IN: *Journal of Wales Religious History, vol. 3*, 1995.
- HOPEWELL, David, *Roman Anglesey: Recent Discoveries* IN: *Britannia, vol. 49*, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 2018.
- JENKINS, Dafydd, *A Lawyer Looks at Welsh Land Law* IN: *Transactions of the Honourable Society of Cymmrodorion*, London: Transactions of the Honourable Society of Cymmrodorion, 1967

- JONES, A.H.M. *The Late Roman Empire, 284-602, vol.1*, Norman: University of Oklahoma, 1964.
- JONES, G.R.J. *The Tribal System in Wales: A Re-Assessment in the Light of Settlement Studies* IN: *Welsh History Review*, vol. 1, nos. 2, Cardiff: University of Wales Press, 1961
- JONES T.T. *Saint David* IN: *National Library of Wales Journal*, cyf. 20 rh. 3, 1978
- KRITZINGER, Peter, *The Cult of Saints and Processions in Late Antiquity and Early Middle Ages* IN: SARRIS, DAL SANTO, BOOTH, *An Age of Saints? Power, Conflict and Dissent in Early Medieval Christianity*, Leiden: Brill, 2011.
- LEWIS, B. *Roman Beginnings, c. 1 AD- c. 400 AD* IN: *A History of Christianity in Wales*, Cardiff: University of Wales Press, 2022
- LOGAN, Donald F. *A History of Church in the Middle Ages*, London: Routledge, 2013.
- LLOYD. J.E. *A History of Wales: From the Earliest Times to the Edwardian Conquest vol.I*. London: Loman, Green and Co. 1911
- MATHISEN, Ralph, W. *Peregrini, Barbari and Cives Romani: Concept of Citizenship and the Legal Identity of Barbarians in the Later Roman Empire* IN: *The American History Review*, vol. 111, no. 4, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- MILLET, Martin, *The Romanization of Britain: Essay in Archeological Interpretation*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- MODZELEWSKI, Karol, *Barbarzyńska Europa*, Warszawa: Iskry, 2004.
- MORRIS, John, *The Age of Arthur: A History of the British Isles from 350-650*, Londýn: Phoenix Press, 2001
- MYRES J.N.L. *Pelagius and the End of Roman Rule in Britain* IN: *The Journal of Roman Studies*, vol. 50 part 1 and part 2, Society for the promotion of Roman Studies, 1960.
- PAINTER, K.S. *The Lullingstone Wall-Plaster: An Aspect of Christianity in Roman Britain* IN: *The British Museum Quarterly*, vol. 33 no.3-4, London: British Museum, 1969.
- PATRUCCO, Marcela Forlin, *Bishops and Monks in Late Antique Society* IN: *Zeitschrift für antikes Christentum* vol. 8, Berlin: De Gruyter, 2004
- PEARSON, Birger A. *Early Christianity and Gnosticism in the History of Religions* IN: *Studia Theologica*, 55, 1, Olomouc: Studia Theologica, 2001.
- PERRING, Dominic, *'Gnosticism' in the Fourth-Century Britain: The Frampton Mosaic Reconsidered* IN: *Britannia*, vol. 34, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 2003.

- PIGGOT, Stuart, *The Agrarian History of England and Wales, vol. I, Prehistory to AD 1042*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011
- PRICE, Richard, WHITBY, Mary, *Chalcedon in Context: Church Councils 400-700*, Liverpool: Liverpool University Press, 2009.
- PRINGLE, K.D. *The Home of Saint Patrick* IN: *The Transaction of the Honourable Society of Cymmrodorion, ses. 1955*, London: The Transaction of the Honourable Society of Cymmrodorion, 1956
- PRYCE, Huw, *British or Welsh? National Identity in Twelfth-Century Wales* IN: *The English Historical Review, vol. 116, no. 469*, Oxford: Oxford University Press, 2001
- PRYCE, Huw, *Lawbooks and Literacy in Medieval Wales* IN: *Speculum, vol.75, No. 1*. Chicago: University of Chicago Press, 2000.
- PRYCE, Huw, *Owain Gwynedd and Louis VII.: The Franco-Welsh Diplomacy of the First Prince of Wales* IN: *Welsh History Review, vol. 19. nos. 1*, Cardiff: University of Wales Press, 1998
- PRYOR, Francis, *Britain AD, Aquest for Arthur, England and Anglo-Saxons*, London: Harper Perennial, 2004
- RAPP, Claudia, *Holy Bishop in Late Antiquity: The Nature of Christian Leadership in an Age of Transition*, Berkley: University of California Press, 2005.
- REDKNAP, Mark, LEWIS, J.M., EDWARDS, Nancy, *A Corpus of Early Medieval Inscribed Stones and Stone Sculpture in Wales, vol. I.-III*. Cardiff: University of Wales, 2007-2013.
- SAGHÝ, Marianne, *Pope Damascus and the Beginn in of Roman Hagiography* IN: *Promoting the Saints: Cults and Their Contexts From Late Antiquity Until the Early Modern Period: Essays in Honor of Gábor Klaniczay for His 60th Birthday*, Budapest: Central European University Press, 2011
- SEEBOHM, Frederic, *The Tribal System in Wales: Being Part of Inquiry into the Structure and Methods of Tribal Society*, London: Longmans, Green, 1895.
- SHEPPARD, Francis, *A History of London*, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- SHOTTER, David, *Roman Britain*, New York: Routledge, 2004.
- SOUTHERN, Pat, *The Roman Army: The Social and Institutional History*, Oxford: Oxford University Press, 2007
- STENTON, Frank, *Anglo-Saxon England*, Oxford: Oxford University Press, 2001

- STEVENS, C.E. *Gildas and the Civitates of Britain* IN: *The English Historical Review*, vol. 52, no. 206, Oxford: Oxford University Press, 1937
- SUCHÁNEK, Drahomír, DRŠKA, Václav, *Církevní dějiny, Antika a středověk*, Praha: Grada, 2013
- THOMPSON, E.A. *Gildas and the History of Britain* IN: *Britannia*, vol. 10, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1979
- TODD, Malcolm, *The Small Towns of Roman Britain* IN: *Britannia* vol. 1, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1970
- *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, vol.2, Oxford: Oxford University Press, 2018
- WADE-EVANS, A. *Welsh Medieval Law: Being a text of the Laws of Hywell the Good*, Oxford: Clarendon Press, 1909
- WATKIN, Thomas Glyn, *The Legal History of Wales*, Cardiff: University of Wales Press, 2012
- WARDS, John H. *Vortigern and the End of Roman Britain* IN: *Britannia* vol. 3, London: Society of Promotion of Roman Studies, 1972
- WELCH, Martin G. *The Archeological Evidence for Federated Settlement in Britain in the Fifth Century* IN: *Mémoires de l'Association française d'archéologie mérovingienne* vol. 5, Nantes: l'Association française d'archéologie mérovingienne, 1993.
- WILLIS-BUND, John Williams, *The Celtic Church of Wales*, Londýn: D. Nutt, 1897
- WILLIS-BUND, J.W. *The Early Welsh Monasteries* IN: *Archeologica Cambrensis*, vol. VIII, No. XXXII, 1891
- WILLIAMS, Howard, “*The Origins of Powys – Christian, Heretic or Pagan?*” IN: *Archaeologies & Antiquaries: Essays by Dai Morgan Evans*, Oxford: Archaeopress, 2022
- WOODS, David, *On the Alleged Letters of Honorius to the Cities of Britain in 410* IN: *Latomus*, T. 71, Fasc. 3, Bruxelles: Société d'Études Latines de Bruxelles, 2012
- WOOD, Ian N. *Deconstructing the Merovingian Family* IN: CORADDINNI, R., Diesenberg M., REIMITZ, H. *The Construction of Communities in the Early Middle Age*, Leiden: Brill, 2002
- WYATT, David, *Gruffudd ap Cynan and the Hiberno-Norse World* IN: *Welsh History Review*, vol. 19, nos. 4, University of Wales Press, 1999